

IRIS

4/24

ročník 22 | číslo 4 | podzim – zima 2024

NEPRODEJNÉ

05 | **Had
z billboardu**

13 | **Dvacetiny
u nosorožců**

18 | **Ostrovní
střípky**

Foto František Hykeš

SUCHO JEN NA PODÍVÁNÍ

Se sukulentním skleníkem vkročila plzeňská zoologická a botanická zahrada prakticky do nové doby předurčené listopadovými změnami v roce 1989. A stal se předznamenáním všech příštích zásadních proměn. V září 2020 byl v souvislosti se slavnostním otevřením venkovní expozice flóry a fauny ostrovní Makaronésie přejmenován na Svět sucha. Po čtyřech letech se jeho pojmenování stalo součástí sloganu zvoucího k jeho prohlídce na částečném dřevěném obkladu jeho průčelí. Ano, svět sucha je opravdu úžasný. Ten ve skleníku, a ještě více ve skutečné přírodě. Mnohotvárnost kaktusů, jejich elegance, až neskutečné umění hospodařit s minimem vody všech sukulentních rostlin stejně jako živočišných druhů spjatých s pouštěmi a polopouštěmi. Rádi je, my Středoevropané, obdivujeme, ale sami žít v takovýto poměrech bychom nechtěli. Jenže pozor: Vlivem klimatické změny se k nám subtropy stále přibližují. Světové tiskové agentury oznámily, že svět a s ním též Evropa zažily v roce 2024 nejteplejší léto od začátku měření. Srpen byl zároveň, obdobně jako už ten loňský, nejteplejším osmým měsícem roku. Průměrná globální teplota v období od začátku června do konce srpna byla o 0,69 °C vyšší než i loňská skutečnost. Evropská hodnota této teploty činila dokonce 1,54 °C. Vrátime-li se domů, u nás bylo léto 2024 třetí nejteplejší od počátku měření v pražském Karolinu v roce 1775. Jeho průměrná teplota byla 22,6 °C. Tepleji bylo jen v letech 2018 a 2019. Zajímavý údaj je i ten, že od roku 1775 bylo u nás šest horkých let, z toho pět právě v posledních deseti letech.

S horkem souvisí sucho. I když letos nebylo nijak urputné, dokonce místy byly vydatné povodně, je si třeba připomenout, že přívalem deště rovněž souvisí s klimatickou změnou! (hy)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Po vlastní řece i vlastní moře. Nová mořská expozice v Akva-tera v Palackého ul.
Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

Památné stromy patří mezi přírodní, ale i kulturní pozoruhodnosti. Jsou dlouhověké, mnohé z nich tu stály už za života našich předků. Fascinují stářím, velikostí, pokroucenými větvemi a prostornými dutinami. Přežily bouře, víchřice, mrazy i sucha. Byly a jsou přitom pokorné i statečné, neústupné a vytrvalé s obrovskou vůlí k životu. A když už se věkem či nemocí pomalu rozpadají, je to zánik plný hrlosti.

Publikace Památné stromy Karlovarského kraje

Houbařské rekordy

Kdo rád chodí do lesa na houby, ten si letošní podzim nemohl vynachválit. Překvapily v neskutečném množství a rostly všude, kde to bylo jen možné. Prostě takový štědrý rok houbaři už dlouho nepamatují. Když se navzájem chlubili tučnými úlovky, říkali, že jim skákal samý do košíku. Sezóna začala nebývalým výskytem bedel s klobouky nevídaných velikostí. Někde jich byly i plné silniční příkopy, jako třeba na Plánicku. Od konce září, především však s nástupem října, daly o sobě masivně vědět václavky. Na pasekách nedaleko rybníka Hubenov u Kocelova na Blatensku možná vytvořily rekord hodný zachování též pro další generace. Nebylo zde jediného pařezu (22. 10.), který by neobruštal v hojné skrumáži. Na své si přišli dokonce vyznavači hřibů praváků. I těch bylo všude více než bývá obvyklé. Až se začala mezi veřejností šířit otázka, zda snad někde zase nebouchla nějaká jaderná elektrárna. Když se to stalo před 38 lety v Černobylu, následovala přece houbová exploze.

Houby na každém kroku vylákaly zřejmě do lesů též sváteční houbaře a další, pro které není les zrovna vyhledávaným místem. Ti všichni se většinou divili. Les našli úplně jiný, než jaký před několika lety naposledy opouštěli. Tehdy ještě nesežraný lýkožroutem smrkovým, dnes řádně prosvětlený kůrovcovou kalamitou v druhé polovině minulé dekády. Hřeben Čerchova, dříve s jednolitým smrkovým porostem, dnes připomíná vrcholky Hostýnských vrchů. Jenže tam tvoří oka v lesích tradiční pastviny, v Českém lese mnohahektarové mýtiny. Jakmile se začnou zelenat též v zimě, půjde o dobrou zprávu, že začínají opět zarůstat novým lesem. Snad druhově zdravějším a přírodním pohromám odolnějším. (eš)

Levandulová země

Foto Jaroslav Vogeltanz

Také jste si všimli? Naše země zmodrala levandulí. Dosáhla takové obliby, že by mohla být klidně vyhlášena květinou roku. Znalci francouzské Provence dokonce tvrdí, že v počtu jejích exemplářů jsme předčili tuto vyhlášenou zemi jejího pěstování. Snad není u nás místa, kde by přes léto nekvetla. Na zahrádce, v keramické míse u vchodu, ozdobném truhlíku za oknem... Jako by pěstování levandule znamenalo být in. Též na záhonech na návších se objevila. Prostě levandule všudypřítomná. Až docházelo i k úsměvným paradoxům. Skaličany u Blatné jsou díky zdejšímu dlouholetému pěstiteli růží Miroslavu Šípmu považovány za místo, kde pokračuje Böhmová růžařská tradice. Jenže venku, na veřejném prostranství, ji nenaznačuje jediný růžový keřík. Zato pro levandule by ti prsty obou rukou nestačily. A zdobí rovněž okolní shluky chaloupek, k nimž nevede ani řádná silnice. Inu, mít levanduli, nebo užívat nějaký produkt z ní, začalo prostě být životním stylem. A potvrzuje to i téměř dvacítko levandulových farem, statků, plantáží, produkčních zahrad rozestých po Čechách a Moravě. Prostě levandulová země. Nikoli Francie se svojí Provencí, ale naše Česko. (jh)

PODPORUJÍ NÁS:

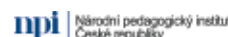
Město Plzeň

Vodárna Plzeň

Šmuccler

Vítěze Prázdninové štafety hostil opět Karel IV.

Tašku plnou dárků si zvědavě prohlížel nejen jeden z oceněných úspěšných malých turistů, ale rovněž první náměstek hejtmana Petr Vanka.

Foto Pavel Žižka

Císař a král Karel IV. v roce 2024 už podruhé přivítal na Radyni vítěze Prázdninové štafety a jejich rodiny. Opět přijel s královskou družinou a stal se průvodcem po svém hradě. Předávání cen za velké letní putování po Plzeňském kraji bylo znovu výjimečné, atmosféra a soutěže, které doprovází skupina krále v dobových kostýmech pro děti vytvořila, nadchla malé i velké turisty.

Prázdninová štafeta po Plzeňském kraji, jež se v roce 2024 uskutečnila už po jedenadvacáté, má tradičně padesát turistických cílů na západě Čech s „ochutnávkou“ vždy po jednom místě v sousedních regionech. Podruhé měla též kategorii pro školní třídy a dětské skupiny a kolektivům nabídla cíle zejména v Českém lese, na Šumavě a v okolí Plzně. A to včetně návodu, jak k cestě využít možnosti a snížených cen Integrované dopravy Plzeňského kraje. Mnohem více než v předchozích letech bylo v letním putování nových naučných stezek, rozhleden či zajímavých přírodních útvarů. A opět pořadatelé zařadili do soutěže větší počet míst bez placení, protože na tradičních a známých turistických cílech je vstupné dost vysoké.

Akce na Radyni se zúčastnilo patnáct vylosovaných vítězů s rodiči a sourozenci z více než stovky dětí, které splnily všechny podmínky Prázdninové štafety. Vstup na nádvoří si musely vybojovat v souboji s královským rytířem. Ceny malým turistům předali plzeňská radní Mgr. Eliška Bartáková, 1. náměstek hejtmana Petr Vanka a starosta Starého Plzeň Ing. Jan Eret. Prostřednictvím videorozhovoru všechny pozdravil také radní Plzeňského kraje pro kulturu, památkovou péči a cestovní ruch Ing. Libor Picka. Hlavní cenou byl poukaz na nákup turistických potřeb za tři tisíce korun, druhý v pořadí se proletí letadlem nad Plzeňskem a další pak čeká návštěva v zábavních parcích, v zoo, v divadle Alfa a na výstavách i chvíle nad krásnými knížkami. Na úspěchu celé akce měli zásluhu členové staroplzeneckého Občanského spolku Hůrka a Radyně a všichni účastníci jim za to pořádně zatleskali.

Absolutní vítězové Prázdninové štafety 2024, kteří navštívili všechny soutěžní cíle, se stanou patrony některého z mláďat v zoo. To je ale čeká až na jaře.

(až)

Brdy po hřebenovce

Ke snadnějšímu objevování přírodních krás Brd jistě napomůže nová 120 km dlouhá hřebenovka vedoucí z východních partií Hřebenů až do Spáleného Poříčí na jižním Plzeňsku. Spojila dva kraje a vede přes pět okresů. Propojuje nejkrásnější místa Brd, včetně nejvyššího vrcholu Tok, Padrfských rybníků a brdského Olympu – hory Plešivec. Dálkovou trasu lze absolvovat pěšky nebo na kole. Vyznačil ji Klub českých turistů (KČT) s Turistickou oblastí Brdy a Podbrdsko a podpořily ji Středočeský kraj, CHKO Brdy a Vojenské lesy a statky. Od vzniku Chráněné krajinné oblasti Brdy v roce 2016 a otevření pohoří veřejnosti její návštěvnost vzhledem k poloze mezi Prahou a západočeskou metropolí Plzní trvale roste.

Hřebenovka zpřístupňuje další zajímavá místa Brd. Velmi atraktivní je třeba nově značený, nejvýše položený osmikilometrový hřebenový úsek z Toků k vrcholu Praha. Rozhodně se ale s otevřením této turistické magistrály východ – západ neruší některá dosavadní omezení pro turisty. Nesmí se chodit například do přísněji střežených lokalit vymezených ochránci přírody a do zbylých vojenských oblastí, kde je stále možnost nálezu nevybuchlé munice.

Při troše štěstí lze v Brdech potkat též vzácného čapa černého (*na foto*). (zt)

Foto Jaroslav Vogeltanz

STROMY S PAMĚTÍ

Karlovarský kraj vydal v roce 2024 třetí – aktualizované a rozšířené – vydání publikace Památné stromy Karlovarského kraje. Jejím autorem je opět velký západočeský znalec a obdivovatel starých a památných stromů RNDr. Jaroslav Michálek. Celkem je v dotčeném kraji vyhlášeno v kategorii památný strom 219 položek (strom, skupina stromů a stromová díla), což představuje ochranu více jak 1 120 jednotlivých stromů. Nejvíce z nich – více jak 26 procent – připadá na dub letní; následován je lipou srdčitou a velkolistou (dohromady dokonce 33, 5 proc.). Shodně ne-

celých deset procent mají buk lesní a javor klen. Bez zajímavosti určitě není, že mezi památnými stromy je dvěma exempláři (oba rostou na Sokolovsku) zastoupen břečtan popínavý, jedním stromem jablono domáci či vrba jíva. Ta je dokonce jedinou jívou chráněnou v ČR. Nejvíce památných stromů roste v alejích. Nejdelší z nich – mariánskolázeňská Alej svobody – je tvořena 208 jedinci.

Dalších 40 památných stromů je v Karlovarském kraji připraveno k vyhlášení.

(zh)

Památný strom Damický kaštanovník dostal jméno podle obce v údolí Ohře, kde roste. Kromě „jedlých kaštanů“ vysazených v historických kaštanových v Chomutově a Nasavrkách se u nás nikde jinde s tak mohutným kaštanovníkem nesetkáme.

Foto převzato z publikace Památné stromy Karlovarského kraje.

NOVÉ MOŘSKÉ AKVÁRIUM NAPODOBÍ I VLNOBITÍ

Hlavně ale nabízí na patnáct druhů zajímavých ryb, malé korálové útesy a další živočichy

Novinkou roku 2024 v Akva-tera, specializované expozici Zoologické a botanické zahrady města Plzně, je nové mořské akvárium. Návštěvníci si ho mohli prohlížet sice již nějaký čas, ale oficiální premiéru mělo 11. září za účasti vedení centrálního plzeňského obvodu. Slavnostní pásku stříhali jeho starosta Mgr. David Procházka a místostarostové Mgr. Pavel Šrámek a Ladislav Nový, protože třetí městský obvod přispěl na jeho vybudování částkou 100 000 Kč. Celkové náklady činily kolem 700 000 až 800 000 korun. Finančně náročné bylo především pořízení nových moderních technologií. Např. jedno z čerpadel dokáže vyvolat mořské vlny, některé funkce se dají nastavit z mobilního telefonu.

Největší ze tří nádrží s mořskými živočichy v expozici Akva-tera a zřejmě jedno z největších veřejně přístupných akvárií v regionu je přes dva a půl metru dlouhé a je v něm přibližně 2 000 litrů vody. „Vystavujeme v něm kolem patnácti druhů mořských ryb, především z Tichého a Indického oceánu. Kromě ryb tam jsou též další velice zajímaví živočichové, koráli nebo ostnokožci, jako jsou ježovky, hadice a hvězdice,“ představil ve stručnosti nové akvárium hlavní chovatel v Akva-tera Jiří Doxanský. „Nejzajímavější rybou,“ pokračoval, „je plachý modro-žlutý pomoc skvostný. Žije zde už 24 let a je tak nejstarší rybou v plzeňské zoo. Na začátku měřil asi deset centimetrů, ale vyrostl přibližně na dvojnásobek. Dostal se k nám tehdy přímo z přírody. Jeho domovem je Tichý oceán. Je s podivem, že se dožil takového věku,“ podotkl chovatel.

V expozici je možné spatřit také pyskouna rozpůleného, králíkovce liščího, sapínka žlutomodrého nebo bodloka pestrého. Toho proslavily filmy Hledá se Dory a Hledá se Nemo. Ostatně,

klauna očkátého alias Nemo, chovají v Akva-tera také. Žije hned v akváriu naproti tomu novému. „Děti samozřejmě přitahují nejvíce pohádkové ryby, hodně je poznávají,“ prozrazuje J. Doxanský a pokračuje: „Ale i dospělí přijdou často k akváriu a nadšeně volají: To je Dory! Nebo To je Nemo! A já je opravuji, že ne, že jsou to bodlok pestrý a klaun očkátý. Máme tady také jiné klauny, protože jich je na šedesát druhů, jenže lidé znají jen ten jediný. Veřejnost si tu pohádku, která byla autentická a ryby z ní doopravdy existují, i po letech stále pamatují. Podmořský svět v ní byl vyobrazen velice krásně a přitom přitažlivou formou. Věhlas pohádky,“ dodává chovatel, „měl také negativní stránku: Mít klauny v domácích akváriích byla tehdy obrovská móda a ti se tak stali předmětem lovu v přírodě. Naštěstí se dalo pár hlav dohromady a dokázalo přijít na to, jak je množit. Dneska už jsou skoro všichni klauni očkátí v chovech původem z umělých odchovů,“ uzavírá J. Doxanský.

Ozdobou akvária jsou nejen ryby. Jeho velmi důležitou a vzácnou součástí je několik druhů

tvrdých a měkkých korálů. Dejme znovu slovo J. Doxanskému: „V dnešní době jsou velice ohroženi oteplováním a znečišťováním oceánů. Jsou to organismy, které na útesu vyhnou jako první. Na změnu podmínek jsou nejcitlivější. Ryby tam mohou přežít ještě několik let. Velký bariérový útes už je třeba na polovině původního stavu. Celý ekosystém se pak hroutí. Koráli jsou prostě na změnu podmínek nejcitlivější. Většina z nich obývá mělké moře s prosvětlenou vodou, protože řasy, které s nimi žijí v symbióze a částečně je živují, potřebují k fotosyntéze světlo. Korály máme od českých akvaristů z celé republiky. Staré akvárium jejich chov, chov proto, že jsou to živočichové, neumožňovalo. Díky moderním technologiím to však už jde a je to jedna z velkých předností nové nádrže,“ uzavře výklad J. Doxanský.

Další nové a moderní expozice vzniknou v Akva-tera do konce letošního roku, a to zásluhou finanční podpory ve výši 500 000 Kč od Plzeňského kraje. Jedna z nich představí populární mořské koníky. (hy)

Foto na dvoustraně Kateřina Misková

HAD Z BILLBOARDU

Bude to světová senzace?

Říjnová snůška želvy obrovské a následný úspěšný odchov mláďat se jí mohou stát

Čtyřicetiletá samice želvy obrovské obývajcí Tropický pavilon v centrální části Zoologické a botanické zahrady města Plzně nakladla 17. října jedna-
třicet vajec. A po měsíci dalších deset. Pokud se z nich vylíhnou mláďata a ta se podaří odchovat, bude to podle chovatelů světová senzace! Pro lepší kontrolu snůšku umístili do inkubátoru.

Teraristé zjišťují, do jaké hloubky substrátu nakladla želva vejce.

Žádné zoo v ČR se prozatím nepodařilo mláďata želvy obrovské odchovat. V Evropě byla úspěšná jen jediná zoologická zahrada ve Velké Británii. Pokud by se z vajec vyklubala mláďata a teraristé by je úspěšně odchováli, byl by to přinejmenším v českých a slovenských zoo primát, uvedl médiím tiskový mluvčí zahrady Mgr. Martin Vobruba.

Čtyřicetiletá želva nakladla vejce již potřetí. „Tentokrát se tak stalo najednou, zatímco v předchozích případech to bylo postupně a vejce byla různě roztroušená,“ srovnává kurátor plazů Ing. On-

dřej Trávníček. „Že jsou vejce v pořádku a samice se o ně vzorně postarala, naši ohromnou radost ještě umocňuje,“ dodal kurátor a zdůraznil: „Vždyť pokud by odchov vyšel, jednalo by se o světový unikát a senzaci!“

Umístění vajec do inkubátoru je chrání před případným rozšlapáním – hmotnost tohoto želvího druhu dosahuje až 200 kg. „Budou pod stálou kontrolou a budou mít optimální podmínky pro zdárný vývoj jako jsou teplota a vlhkost. Bude-li inkubace úspěšná, začnou se mláďata líhnout přibližně za

Začátkem roku 2024 zval veřejnost k návštěvě zoologické a botanické zahrady billboard s krásně tyrkysově modrým chřestýšovcem latinského jména *Trimeresurus insularis*. Hlavní chovatel z expozice Království jedu Miroslav Dohnal ale byl tehdy na bližší informace skoupý: „Výborný marketingový počín, ale jejich bližší představení bych nechal až poněkud povyroste.“ Už se tak stalo – měří 35 až 40 cm a chovatel prozrazuje jednu zajímavost za druhou: „Had byl popsán vlastně teprve nedávno – v roce 1977. Náleží do čeledi zmijovitých, podčeledi chřestýšovitých. Jde o ostrovního hada, žije na ostrovech jihovýchodní Asie Jáva, Bali, Alor, Floru, Komodo, Rica, Padar, Lombok, Roti, Sumba, Sumbawa, Tímor. Ač se jedná pořád o stejný druh, vyskytuje se zde ve vícero vybarvení: od žluté, přes hnědou, okrovou, světle zelenou až po tyrkysově modrou. A právě tato barevná mutace je nejzácnější. Žije pouze na ostrově Komodo společně s varany komodskými, největšími ještěry světa. Je tak jedním z jeho endemitních druhů.“

Chřestýšovci jsou,“ pokračuje v jejich představování M. Dohnal, „arborální hadi. Přeloženo do češtiny to znamená, že většinu času tráví v korunách stromů. Chápavý ocas jim umožňuje udržet stabilitu těla i na slabších větvích. Hadi jsou to poměrně hbití, temperamentní. Jejich domovem je křovinatá buš, mangrovové porosty, lesy. Většina druhů je živorodá, jen tři jsou vejcorodé. Všichni chřestýšovci jsou samozřejmě jedovatí. Jejich jed je složen z enzymatických komponentů. Uštknutí bývá velmi bolestivé a rána dlouho krvácí. Vzhledem k tomu, že jejich hlavní potravou jsou ptáci, jedové zuby měří pět až šest milimetrů, aby dokázaly prokousnout peří oběti. Nepohrdnou však ani drobnějšími ještěry, gekony, žábami. Pro lidi nepředstavují smrtelné nebezpečí, ale vyhledání lékaře je vzhledem ke složení jedu nezbytné.“

V Království jedu žijí v současné době čtyři přibližně dva roky staří jedinci. Dva v zázemí, dva si mohou prohlédnout návštěvníci v expozičním teráriu. „Už ale pro modré krasavce chystáme novou vlastní expozici, kde budou moci žít spolu všichni čtyři,“ prozrazuje herpetolog. A ještě jedna otázka. V případě obyvatel Království jedu vždy na místě: Kolik chová chřestýšovce modré u nás zoologických zahrad? A následuje odpověď, jež je u jedovatých hadů velmi častá: „V ČR jsme jedinou zool!“ (fh)

čtyři měsíce, tedy kolem půlky února,“ slibuje Ing. O. Trávníček

Plzeňská zoologická a botanická zahrada chová želvy obrovské od roku 2004, tedy právě 20 let. Vejce tedy lze považovat za nevědomý dárek k výročí. Deset jejich mláďat ve věku od jednoho do dvou let ve velikosti kolem deseti centimetrů tehdy zahrada získala díky významnému finančnímu daru. Aktuálně želví skupinu tvoří tři samci a stejný počet samic.

Suchozemská želva obrovská žije pouze na jednom místě na světě a tím jsou africké Seychelské ostrovy. Může se dožít až 160 let, takže patří mezi nejdéle žijící tvory na světě. Nejstarší známý exemplář žil dokonce neuvěřitelných 255 let!

Plzeňská zoo množí několik druhů želv, její chloubou je bezmála 600 mláďat želv ostruhatých narozených od roku 1998. (rz)

Takina pokřtil první muž Plzně

Takin čínský čili zlatý podle zbarvení srsti připomínající zlaté rouno není v zoo příliš častý. Plzeňská zoologická zahrada vzácného kopytníka získala v prosinci 2021 a v roce 2024 se jí podařil první odchov mláďete. Malý sameček se narodil 6. června a 12. září dostal jméno. Pokřtil ho první muž Plzně primátor Mgr. Roman Zarzycký. Pojmenování Born navrhl jeden ze žáků 5. třídy 7. ZŠ na Vinicích.

Zvíře patří k národnímu dědictví Číny a je proto chováno téměř výhradně na jejím území. Tvora, který má rohy pakoně, nos losa, ocas medvěda, stavbou těla připomíná bizona a je blízce příbuzný kamzíka, si Číňané cení obdobně jako pandy velké. Objeven byl teprve v roce 1950. Do Evropy přivezla pár takinů Zoo Liberec. Všechna zvířata, jež jsou, nebo byla, v evropských zoologických zahradách, jsou jeho potom-

ky. V současné době jsou takini k vidění ve 20 zoo devíti zemí Evropské unie a dále také v zoo v Novosibirsku, americkém San Diegu a dvou japonských zahradách. Podle zoologů se takini

vyskytují ve čtyřech formách. Někteří z nich je považují jako čtyři poddruhy jediného druhu, jiní se domnívají, že se jedná o samostatné druhy. Nejčastějším takinem v zoo je takin indický. (rz)

Tradiční setkání letos s velkým počtem pozvaných

Na čtvrtek 19. září připravila zoologická a botanická zahrada tradiční „výroční“ sraz kmotrů, patronů a svých podporovatelů. Sešlo se jich viditelně více než minulé ročníky, hodně přes 300. Celou akci zahájil a účastníky přivítal u Tropického pavilonu ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček. Představil novinky poslední-

ho roku a záměry do blízké budoucnosti. Celý dav potom společně vyrazil na komentované krmení šimpanzů s chovatelem Tomášem Krbečkem. Poté následovala tradiční komentovaná prohlídka části areálu zahrady po skupinách s průvodci z propagačního oddělení, kterou zpestřili pracovníci zoologického úseku. O želvách obrovských

povyprávěl Ing. Ondřej Trávníček, ptáky představil Milan Hřebík a malé africké savce Jan Homolka. Od zastávky u lemů s Ing. Kristýnou Rothovou dorazily skupiny postupně, některé už za šera, ke Karlovi Kunešovi a medvědům. Dík patří všem, kdo setkání připravili, ale zejména těm, pro něž bylo určeno. (mv)

IRIS VYZNÁNÍ

Ing. Jiřího Trávníčka, ředitele Zoologické a botanické zahrady města

Co Ti, Jiří, nadlouho utkví v paměti v souvislosti s rokem 2024 a zoologickou a botanickou zahradou?

„Jsou to tři skutečnosti, zmíním se o nich postupně. Začnu prázdným prostranstvím před podzemím po americkém tanku M4 Sherman. Návštěvníci ho zde poprvé spatřili v květnu 2011, v roce 66. výročí osvobození Plzně americkou armádou. Slavnosti se

tehdy zúčastnili primátor města Mgr. Martin Baxa, velvyslanec USA v ČR Norman Larry Eissen, vnuk generála-osvoboditele Pattona G. P. Waters.

Tank jsme sem umístili, protože v podzemí pod Vinicemi se nacházela německá válečná pevnost vybudovaná pro generální štáb protivzdušné obrany. Chtěli jsme v těchto místech mít též trvalou upomínku na ty, kteří nás okupantů zbavili. Do podzemních prostor upravených na

jedinečnou expozici Svět v podzemí vkročili první návštěvníci o rok později v červnu 2012.

V polovině dubna 2024 jsme tank předali do generální opravy profesionálnímu sběrateli americké vojenské techniky Pavlu Roglovi. Až bude dokončena, vrátí se zpět do Plzně. Nikoliv však opět do naší zahrady, ale do atria nově budovaného Patton memorial na Klatovské třídě. Do budovy, kde byla v květnu 1945 podepsána

Užitečná připomínka chovatelství

České země byly dříve chovatelskou velmocí drobného hospodářského zvířectva. Důkazem byly četné chovatelské výstavy, jež se každoročně konaly v každém venkovském městě. Chovatelskou ctí bylo zúčastnit se a hrdoští vyhrát v některé ze soutěží.

Vyspělost českého chovatelství potvrzují též poměrně častá plemena vyšlechtěná na našem území. Najdeme je mezi drůbeží, králíky, dokonce nechybějí ani mezi většími hospodářskými zvířaty. Nejvíce je jich však přece jen mezi holuby.

Plemena přezívají právě mezi chovateli, v zoologických zahradách a v zookoutcích. Věhlas venkovských chovatelských výstav ovšem začíná patřit už především minulosti. Socialismus chtěl vyrovnat

život na vesnici s tím městským, zásadní změnu ale přinesla až porevoluční doba. Nejvíce v širokém satelitním prstenci obcí kolem velkých měst.

Je proto dobře, že tyto chovatelské tradice připomíná jednou ročně, ke konci léta, na podzim, též výstava České, hezké na statku Lüftnerka. Vždyť zvířata zde chovaná patří ve velkém právě k původním našim plemenům. Motto Co je české, to je hezké se ale nevztahuje jen ke zvířatům. Charakterizuje zdejší „český ostrůvek“ uprostřed zvířat a rostlin z celého světa. Na stráni pod kovárnou rostou české léčivé byliny a odrůdy okrasných květin vyšlechtěných právě tuzemskými šlechtiteli. A zapomenout nelze samozřejmě na Českou řeku – u návštěvníků jednu z nejoblí-

benějších expozicí v celé Zoologické a botanické zahradě města Plzně.

A co návštěvníkům letošní ročník výstavy nabídl? To nám vyjmenovala její spoluorganizátorka Kateřina Misíková: „Zájemci měli možnost nahlédnout do soukromí včel, ochutnat med, vyzkoušet chuť domácích kozích i kravských sýrů nebo si zkusit rybolov na simulátoru pod dohledem instruktorů z Českého svazu rybářů. Do akce se tentokrát zapojila též Fakulta lesnická a dřevařská. U jejich stánku měli děti i dospělí možnost poznávat rohy, parohy, osahat si vydládané kůže divoké zvěře či vyzkoušet poznávačku lesních ptáků. Svaz chovatelů opět nabídl ukázkou stolního posuzování králíků a drůbeže.“ (rz)

kapitulace německé posádky. Přiznám se, bylo to pro mne emotivní loučení, když jsem si vzpomněl, co všechno jsme museli podstoupit. Kolik překážek bylo třeba překonat, než se tank objevil na svém místě, a kolik nadšených, obětavých lidí nám vše pomáhalo zvládnout a zdolat. Důležité je, že Sherman bude dál v Plzni a zkrátka nezůstane ani zoologická a botanická zahrada. Květnové dny osvobození bude na prostranství před Světem v podzemí nově připomínat, snad už v průběhu roku 2025, šestikolové pancéřované bojové vozidlo americké armády M8 Greyhound. Zatímco shermany se dokázaly pohybovat maximální rychlostí něco málo přes čtyřicet kilometrů v hodině, tyto obrněné vozy byly mnohem rychlejší. Také přijely do Plzně s Pattonovou armádou jako první.

Zpráva na počátku roku od pana primátora Mgr. Romana Zarzyckého, že bývalé výcvikové středisko policejních psů bude sloužit zoologické a botanické zahradě, byla velmi příjemná a povzbudivá. Následné první investiční prostředky ve výši šest a půl milionu korun na základní revitalizaci objektu jsme využili na likvidaci náletových dřevin, částečnou rekonstrukci cest a bude z nich uhrazeno nové západní oplocení pozemku. Současně probíhá zpracování studie stavu inženýrských sítí a též se pracuje na generelu budoucího využití této nové části zahrady. V základních rysech víme, že zde chceme mít v rámci dlouhodobé koncepce Stop člověka v přírodě a v návaznosti na okolní prezentaci fauny a flóry Euroasie expozici věnovanou Tibetu. Stylově v suterénu zrekonstruované vily by měla být tibetská sezónní restaurace. První podlaží má patřit

výstavní síni, nad ní se počítá se služebním bytem. Jihozápadní část areálu by se měla stát tolik potřebným a chybějícím zázemím pro chov vzácných ptáků. Největším tahákem pro návštěvníky bude bezesporu meduzárium. Půjde o zcela nový objekt velikosti patnáctkrát patnáct metrů se speciálními mořskými akvárii s bohatou kolekcí medúz. Takže je na co se těšit. Dobu postupné realizace teď však neřeknu, vše záleží na penězích.

A konečně se dostáváme k mému oblíbenému tématu – ke slonům. Mám radost, že se stále projektuje a přes všechny komplikace snad v průběhu prvního pololetí 2025 bude vydáno stavební povolení. A my se budeme moct pustit do realizace alespoň dílčích částí projektu Sloni na Mži.

Redakce

Foto na dvoustraně Kateřina Misíková

OŽIVLÝ STATEK ODEPSALO POČASÍ

O Ožvlém statku a znovuobnovené Vinické pouti nemá význam ani psát. I když program měl patřit k vlajkovým akcím Kalendária doprovodných akcí v zoologické a botanické zahradě ve II. pololetí, kvůli počasí byla na statku mizivá návštěvnost. Celou zahradu navštívilo v sobotu pouhých 296 otužilých a v neděli 199!! Před týdnem teploty ještě na hranici tropů a za týden chladné, pochmurné listopadové počasí. A chvílemi navíc s vydatným deštěm. Byl to takový šok, že kdo nemusel vyjít z domova, ten určitě nevyšel. Škoda. Program byl zajímavý: Alespoň na sobotu přijeli mlátit obilí cepy mlatici z historického mlýna Hoslovice v Pošumaví, k práci jim vyhrávala flašinetářka Eva Haufová, řemeslníci byli připraveni předvést zajímavá řemesla a nechat je zkusit rovněž veřejnost. Oblíbená soutěžní naučná stezka tentokrát zaváděla do světa starých řemesel a dovedností. Atraktivní novinkou pro děti byly řemeslnické a objevitelské stánky s řadou interaktivních úkolů, otázek, poznávaček a soutěží. Mohly se v nich na chvíli stát cukráři, pekaři, obuvnickými tovaryši... Bohužel většinu času byly po oba dva dny osiřelé. Stejně tak jako pouťová stělnice, kde se nestřílelo ze vzduchovek nýbrž z praku. Opravdu hrozné počasí odradilo nejen návštěvníky, ale též část předvádějících a účinkujících. (eš)

KŘEST VE ZNAMENÍ ŠMUCLÍKŮ

Naopak na státní svátek 28. září nešlo počasí vytknout nic. A návrat sice už podzimního, ale znovu teplého a slunečného počasí byl okamžitě poznat na návštěvnosti. Soutěživé rodiny zlákala hned u hlavní pokladny naučná stezka o zajímavé ceny. Tradičně vedla přes tři světadily k medvědům. Jejím odpoledním avizovaným zpestřením v podobě překvapení u gepardů súdánských byl křest jedné ze třech samic těchto nejrychlejších šelem jednatelem a obchodním ředitelem společnosti Autocentrum Šmucler Miroslavem Bláhou. Samozřejmě – jiné jméno nemohlo zvíře ani dostat – pokřtěno byl na Šmuclíka. A najednou tu byli Šmuclíci dva: Zvířecí a ten v podobě firemního maskota, už dlouho před ohlášeným křtem vyhledávaným objektem k rodinným fotografiím. Při předávání šeku na 30 000 korun ve prospěch kmotrovského geparda Miroslav Bláha připomněl, že vedle podpory sportu a kultury je Autocentrum Šmucler rovněž hrdým partnerem zoologické a botanické zahrady. Výsledkem je obměněný moderní vozový park s dominancí spolehlivé značky Volkswagen.

Součástí odpoledne u gepardů bylo rovněž slavnostní spuštění nového dětského programu ŠMUCLÍK. Ten je navržen tak, aby potěšil všechny malé návštěvníky Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Od nového roku 2025 obdrží každé dítě při vstupu do zahrady u pokladny speciální šmuclík bankovku, kterou pak může využít k výběru dárku v pobočkách Autocentra Šmucler nebo během jím pořádaných akcí.

„Program ŠMUCLÍK je skvělým způsobem, jak spojit zábavu s naší dlouhodobou vizí podpory mladé generace a jejího vzdělávání o světě kolem nás. Přijďte s dětmi do zoologické a botanické zahrady, zapojte se do programu a odnesete si nejen

Foto Michal Puchmertl

Tiskový mluvčí zahrady Mgr. Martin Vobruba přebírá od jednatele a obchodního ředitele Autocentra Šmucler Miroslava Bláhy v souvislosti s křtinami jedné z gepardů samic finanční šek.

krásné zážitky, ale též něco navíc! Společně můžeme dělat svět lepším místem – pro zvířata i pro lidi,” shrnuje smysl a poslání zvláštní dětské měny firemní marketérka Natálie Šmídová.

Ačkoliv na pokladnách zoologické a botanické zahrady budou šmuclíci až od počátku roku 2025, slavnostní premiéru měly už právě při svatováclavském programu. A mezi dětmi byl o ně veliký

zájem. Některé z nich se s nimi fotografovaly, jiné se netajily tím, že je to moc hezká upomínka na návštěvu zoo, kterou si nechají přes jejich hodnotu jako záložku do knížek.

Ústředním motivem šmuclíků je samozřejmě stylizovaný gepard. Ten je nově zobrazen též na propagaci partnerství Autocentra Šmucler a zoologické a botanické zahrady. (fh)

DOKONCE ŽIVÝ PLYŠÁK!

Ve znamení příjemného podzimního slunečného dne byla též závěrečná akce Hravého podzimu v zoo – už jen odpolední Zvířecí sobota se srazem plyšových zvířátek. Letos mělo jít o pokus o zápis do české knihy rekordů, ale pro obavu z počasí bylo nakonec od záměru upuštěno. Mezi desítkami nejrušnějších plyšáků kraloval, obdobně jako už loni, obrovský tygr zapůjčený prodejnou suvenýrů a v premiéře 780 cm dlou-

hý had Dekáč, dílo vzešlé z občanské aktivity Dekapro.

Plyšový, ale současně živý byl maskot Šmuclík, jehož si děti tak oblíbily při svátečním programu 28. září. I tentokrát rozdával šmuclíky. Byly odměnou pro všechny, kteří byli úspěšní na soutěžní zvířecí stezce nebo při plnění dovednostních a vědomostních úkolů před Tropickým pavilónem. (fh)

Foto František Hykeš

Dekáčova premiéra Magdalena Drnková

Na Zvířecí sobotě v plzeňské zoo se mezi plyšáky, které přinesli nejmenší návštěvníci, objevil také velký, 780 cm dlouhý had Dekáč. Jeho jméno není náhodné. Přivezly ho totiž ženy, jež se zúčastnily projektu Dekapro. Ten probíhal téměř dva roky. Zapojily se do něj nejen ženy z Plzeňska, ale též další z celých Čech. Jejich cílem bylo plést a háčkovat čtverce, které se následně spojovaly do dek. Ty – celkem 772 kusů – byly vystaveny při velké benefiční akci mezi Kozolupy a Městem Touškovem. Návštěvníci si mohli za darovací poplatek odnést vybranou deku domů. Získaná finanční částka byla předána Hospici svatého Lazara v Plzni na provoz mobilní hospicové péče. Stále ještě zbývající deky se mohou stát třeba originálním a praktickým vánočním dárkem. Zájemci mohou najít jejich katalog na www.dekapro.cz/rezervace.

Had Dekáč vznikl právě sháčkováním zbylých a materiálově nevhodných čtverců.

Ženy z Dekapro se podílely na programu v zoologické a botanické zahradě v roce 2024 již jednou, a to při Ptačím dnu. Pro nejmenší návštěvníky připravily tvořivé dílničky zaměřené na zhotovení ptáčku ze zbytků pletacích přízí a papíru.

Ještě jedno zvíře ale musíme zmínit. Tyto ženy se začaly scházet díky chobotnicím. Ano, kvůli takovým, pro naše končiny zcela cizokrajným živočichům... Ony totiž háčkovaly a stále háčkují malé chobotničky, jež slouží jako podpůrný prostředek při rehabilitaci nedonošených miminek. Jako v pohádce: Neživá zvířátka oživují slabý lidský život....

Foto František Hykeš

Za strašidly do zoo

Akce se strašidelným nádechem nabídla docela jinou atmosféru v zoo již popáté. Předcházela jí několikadenní výzdoba areálu, kterou se snaží pořadatelé vždy vytvořit trochu jinak. Postupně přidávají nová, neokoukaná strašidla.

Již dopoledne odstartovala u vybraných druhů zvířat dýňová nadílka. Jak si s ní jednotlivá zvířata poradí, mohli návštěvníci sledovat například u lvů, vlků, makaků, ale třeba též u poloopic vari. Dýní byl tento rok více než dostatek. Spousta z nich byla darovaná jejich úspěšnými pěstiteli. Veškeré plody nejenže zdobily areál, ale následně obohatily jídelníček dalších zvířat.

Novinkou roku 2024 byla soutěž o nejhezčí donesenou dýni. Hlasovali sami návštěvníci a ceny putovaly do Přeštic, Trnové a Plzně. Štěstí bylo možné získat v přilehlé tombole a strašidelné malování na obličej bylo pro velký zájem na dvou stanovištích. Zvětšit své strašidelné já mohli návštěvníci v selfie boxu nebo k tomu účelu využít i další fotopointy. Nechyběly tvůrčí dílny pro děti nebo zážitkové stanoviště umístěné ve sklepení statku Lüftnerka obohacené o zvířata k pohlázení. Ano, výjimečně k pohlázení; ne všichni na to ale měli odvahu. Jednalo se totiž o šváby, červy a pro méně kurážné o jejich gumové náhrady.

Jen pro odvážnější byla rovněž strašidelná stezka. Její účastníci museli zodpovědět zásadní otázku kdo je zoostrašidlo. Na základě správných odpovědí bylo možné strašidlo složit z připravených puzzle dílků a zjistit, že se jedná o lemura rákosového z ostrova Madagaskar.

Báječně strašidelnou atmosféru dotvořila skvěle maskovaná strašidla na chůdách. Nebojácně se pak vydala i novou trasou lampionového průvodu. Jeho cílem byl amfiteátr, kde se kromě vyhlášení šťastných výherců uskutečnila na závěr programu velkolepá ohňová show.

Ing. Ivana Jandová

Foto Kateřina Míšková

„Jepičí tráva“

Jepice jsou okřídlená skupina hmyzu, jejichž dospělci mají redukované ústní a trávicí ústrojí, nepřijímají potravu a jejich život obvykle trvá pouze jeden až tři dny. Zato vodní larvy mohou žít i několik let. V určité nadsázce a metafoře lze v rostlinné říši nazvat „jepičí travou“ rostlinu puchýřku útlou (*Coleanthus subtilis*). To proto, že její vývojová perioda od vyklíčení do odumření nepřesáhne pouhých pět až sedm týdnů. Stébla dorůstají maximální výšky deseti centimetrů. Celkově jde o vzácný, silně ohrožený druh v celé Evropské unii chráněný v rámci projektu Natura 2000. Osídlu-

LIST Z HERBÁŘE IRIS

je obnažená rybníční dna s písčitým podkladem a slabou vrstvou bahna nad ním, v periodách pod vodou, přes léto vysychající. Letnění rybníka je pro rostlinu podmínkou. To nejlépe splňují plůdkové rybníky s pravidelným vypouštěním a postupným napouštěním vody.

V Evropě se puchýřka útlá vykytuje pouze ve třech zemích: V ČR, Rakousku a ve Francii v oblasti Bretaně. U nás je těžiště jejího výskytu v jižních Čechách a na Českomoravské vrchovině, občasné se ale objeví též v Plzeňském kraji – v Maňovicích na Nepomucku nebo Štěpánském rybníku u Mýta na Rokycansku. (zh)

Foto Lenka Pivoňková

GREEN DEAL jako reakce na klimatický poplach

Při přípravě letošní podzimní krajské environmentální konference pro pedagogy si vyslechli pořadatelé z hlavní pořádací organizace – Sdružení IRIS – nejrůznější připomínky. Počínaje těmi od tématu přímo zrazujícími po různá doporučení a obavy. Naopak učitelé jednoznačně záměr přijímali jako potřebný. Obsahem konference měl být GREEN DEAL. A také přes veškerá varování byl. Přednášky, které při ní zazněly, byly od pěťohvězdičkových přes doplňující až po aktivistické a propagandistické. Ale i to k tématu patří. Navíc hodně obav se týkalo právě vyváženosti přednášek ve prospěch a neprospěch Green Dealu. Rovnováha rozhodně nechyběla.

ČR patří v EU k zemím, které prosazují mezi obnovitelné zdroje pro výrobu elektřiny rovněž jádro. Jaderná elektrárna Temelín.
Foto František Hykeš

OČIMA EKONOMA, POLITOLOGA, DIPLOMATY

Pro přiblížení problematiky, objasnění cílů, ale též úskalí s nimi spojených byl vybrán pořadatel ekonom, politolog, bývalý diplomat prof. Ing. Petr Drulák, Ph.D. Byla to dobrá volba. Ve vysokoškolsky pojaté, zřetelně strukturované přednášce shrnul vývoj Green Dealu od jeho prvních historických náznaků až po současnost. Představil klíčové důvody, které vedly k postupné jasné definici jeho cílů, zdůvodnil, proč chce být Evropa v jeho uplatňování tak nekompromisně rychlá a sama k sobě tvrdá. GD byl formulován v roce 2019 jako bezprecedentní plán radikální transformace ekonomik, nikoliv jako hospodářská, ale ekologická nutnost. Hrozbou stále výraznější klimatické změny lze i vysvětlovat jeho tempo a neústupnost. Vždyť má-li být v roce 2050, tedy za čtvrtstoletí, dosaženo tzv. klimatické neutrality, znamená to snížit emise oproti roku 1990 o plných 80 až 95 proc. GD se nenarodil z ničeho, jak zdůraznil prof. Drulák. Naopak vznikl v letech, kdy se světem šířil ekologický poplach: Klimatický panel OSN varoval před přírodní katastrofou, Pařížská dohoda stanovila požadavek udržet růst teplot pod dvěma stupni Celsia oproti skutečnosti před průmyslovou revolucí. Jako zjevení a environmentální symbol mladých se objevila Greta Thunbergová. Světovými školními stávkami dokázala zaujmout jako nikdo před ní. A náhle tu byly environmentální síla a naléhavost, které neměly srovnání. Politici jednat pomalu, jednat rychleji, zítra už bude pozdě... A právě v této ekologicky vypjaté atmosféře v Evropě, ale též v zámoří, se zrodil GD. Cíle musely být ambiciózní, dosažení rychlé, jinak by se v nich neobrážely tehdejší společenské nálady a požadavky. Stranou nemohlo stát ani nově zvo-

lené vedení EU. Naopak. Musela to být jeho hlavní politika. GD byl povýšen nad vše ostatní. A s razantností, jež sluší světadílu, na němž se zrodil.

Je neoddiskutovatelné, že klima se mění, otepluje. Stejně jako že to, co způsobil průmysl planetě, a v některých částech světa stále způsobuje, je strašné. Naopak u GD nelze nerespektovat, že energetika a energetické zdroje hrají při jeho naplňování klíčovou roli. Ale od dostatku energií se odvíjí ekonomická prosperita! Green Deal je určitě prospěšný a k zamezení či ke zmírnění klimatické katastrofy nutný cíl. Aby byl úspěšný, musí však být uvážlivě načasován. Musí být dostatečně ambiciózní, nikoliv však hystericky uspěchaný. Vždyť náklady a výdaje, které pro jednotlivé národní ekonomiky v současné podobě představuje, lidstvo nikdy v historii nevydalo. Má-li být GD úspěšným prostředkem v boji s globální klimatickou změnou, rozhodně se nesmí stát jednoduchým náboženstvím, které zná jen dvěisky vah: Tu pozitivní a proti ní negativní. Tím méně může být pouze ultimativní a restriktivní politickou doktrínou. Nakolik se stane příkladem pro ostatní, rozhodne jen Evropa sama! Musí si uvědomit, že sama svět nespasí. A také to, že ne ve všem, co chce GD reformovat, vládní národní unijní shoda. Takže jak bude přecházet z přípravné etapy do stádia realizace, bude rozhodně silít, již dnes poměrně silný, hlas skeptiků. A nelze ho určitě nebrat na zřetel: Jejich otázky jsou relevantní: Nebude to od malé Evropy příliš velká hospodářská oběť? A co ostatní svět? Nevytlačí GD nakonec ekologicky problematické výroby do zemí, kde není životní prostředí tolik v popředí, čímž by nastal zcela opačný efekt?!

POHLEDEM EVROPSKÉ UNIE

Doc. RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., poradce prezidenta, zdůraznil, že GD musí být věcí každé unijní země, opravdu každé. Současně připustil, že bez ostatního světa je GD nerealizovatelný. Je přesvědčen, že tahounem ekonomicko-ekologických reforem by měla být určitě Evropa. A nemusí mít strach, že zůstane osamocena. Své klimatické cíle má zpracované druhá světová ekonomika, tedy Čína, a to s horizontem do roku 2060. V některých směrech je však už před námi. Čtvrtá ekonomika, již je ve světovém měřítku Indie, má své ekologické cíle rozvrženy do roku 2070.

UHLÍKOVÁ STOPA GLOBÁLNÍHO TRHU

Prezident Agrární komory ČR Ing. Jan Doležal podotknul, že globální klimatická změna tu opravdu existuje, nelze ji nevnímat, natož ignorovat. Připomněl, že první tropický den roku 2024 byl už 7. dubna. GD je rozhodně i věcí zemědělců. České zemědělství ovšem zastihuje v ne příliš dobré ekonomické kondici. Jeho ziskovost je téměř nulová, pro mladé lidi jde o nepřítažlivé, neperspektivní povolání. Objem produkce soustavně klesá. V roce 1990 se u nás chovalo 3 500 000 prasat, letos už jen 1 000 000. Z rozšířené plodiny – konzumních brambor – se stala spíše okrajová komodita a jejich výměra se každoročně snižuje. Dotované ovoce z Polska a dalšího dovozu konkurenčně decimuje tuzemské sadaře. Len se na našich polích nepěstuje už 30 let, vlastní produkci nahradil globální trh. Ten ostatně dokáže dodat cokoliv. Jenže s úsilím spojeným s minimalizací uhlíkové stopy si je třeba uvědomit, že mnohé zemědělské produkty ji mají značně výraznou.

Přitom by je dovážet nebylo vůbec třeba. Dovoz vajec, drůbežího a dalšího masa, ovoce z Polska je z hlediska ekologické zátěže ten nejmenší. To takové brambory se k nám vozí také až z Nového Zélandu a třešně z Chile! A co u nás bylo třešňových alejí a třešňovek...

PONECHÁ GD UDRŽITELNÝ ROZVOJ UDRŽITELNÝM?

Politik a ekolog Pavel Šremr vrátil pozornost přítomných zpět k vlastnímu GD a problematice s ním úzce související – k udržitelnému rozvoji. Představil jeho tři nosné pilíře: Hospodářský, sociální a pilíř životního prostředí. Připomenul, že základním dokumentem pro udržitelný rozvoj je Agenda 21 deklarovaná konferencí OSN o životním prostředí v roce 1992.

Jak bylo možno postřehnout z neformální diskuse mezi přítomnými po přednášce, ne všichni jsou si jisti, že ač GD k udržitelnému rozvoji směřuje, nenastane při jeho uplatňování naopak v mnohém namísto rozvoje útlum. Zelená energie vše zdrazí, což se určitě promítne do životní úrovně nižší a střední třídy, elektromobily budou pro mnohé daleko nedostupnější, než jsou auta na klasický pohon, prodraží se cestování atd....

DIAGNÓZA: ZNEČIŠTĚNÉ OVZDUŠÍ

Politika Ing. Eva Tylová uvedla ve své přednášce zaměřené především na péči o ovzduší a rozvoj elektromobility několik zajímavých a určitě burcujících čísel a faktů: Např. z důvodu znečištění ovzduší zemře u nás ročně asi 5 000 lidí. Hlavním producentem kyslíčnicku uhličitého na silnicích není přeprava zboží, ale o několik málo procent doprava individuální. I to ji utvrzuje v přesvědčení, že je naprosto správné, že se GD zaměřuje na revoluční přeměnu pohonu osobních automobilů a nákladní vozidla prozatím ponechává poněkud stranou zájmu.

INFORMACE OD KOLEGYŇ

Jak vysvětlit GD žákům ve vyšších ročnících základních škol, jaké je mezi mladou generací o něm obecné vědomí, to měla prozradit poslední z přednášek. Byla v režii 15. ZŠ ve Skvrňanech, školy, která v pozornosti ekologií v Plzni rozhodně vede. Od roku 2014 je ekoškola, je obklopena jedinečnou environmentální školní zahradou. Jak lektorky Mgr. Barbora Pustovojtová a Mgr. Eva Skalová uvedly, pro řadu žáků je GD přes jeho intenzivní medializaci prázdný pojem, nebo ho více než soubor ekologických opatření chápou jako politickou záležitost. Přesto v dotazníkové anketě, jež byla součástí přípravy této konference a odpovídal v ní reprezentativní vzorek návštěvníků zoologické a botanické zahrady a taktéž starší žáci a žákyně z 15. ZŠ, si nevedli špatně. Např. na otázku, jaký je hlavní cíl GD, jich odpovědělo správně 84 proc. Co je cirkulární ekonomika věděla polovina odpovídajících, za obnovitelný zdroj uvedlo jadernou energii 78 proc. žáků a žákyní. U otázky, co jsou to skleníkové plyny, byl poměr mezi správnými a chybnými odpověďmi 62:38 a termín trvale udržitelný rozvoj dokázalo správně pojmenovat dokonce 66 procent zúčastněných.

Samozřejmě mohl být jiný výběr lektorů, o některých otázkách se mohlo hovořit déle a hlouběji. Téma to však bylo ale rozhodně aktuální a pro učitele zajímavé. Potvrdil to nejen vlastní zájem o konferenci, ale rovněž reakce na jednotlivé přednášky.

Ing. František Hykeš

Krušnohorská rašeliniště doprovázejí bílé chomáčky suchopýrů.

Foto František Hykeš

BYLA BY TO BOLAVÁ PROHRA

Před rokem jsme v rubrice Skvosty přírody popisovali finišující přípravy vedoucí k vyhlášení další chráněné krajinné oblasti – Krušné hory. Článek končil konstatováním, že rozhodujícím pro další osud pohorí při česko-německé hranici a jediných našich hor bez plošné ochrany bude rok 2024. Ten je pomalu u konce a jasno rozhodně není. Přitom loni v tuto dobu málokdo ze zúčastněných nevěřil, že by se vyhlášení chráněné krajiny mohlo zaseknout a nepodařit se.

Máslo je letos čím dál dražší a zjevně chybí i v přípravném procesu. Ten jako po másle určitě nepostupuje. V červenci Mladá fronta Dnes např. upozorňuje na odpor vůči připravované chráněné krajinné oblasti ze strany Božího Daru. Námitky, pochybnosti, nepodpora zájmu se objevily také u některých dalších krušnohorských sídel, v západočeské části hor např. Jáchymova, Abertam, Perninku, Horní Blatné, ale v jejich případě byli nakonec ministerští vyjednavatři úspěšní. Nikoliv však právě u Božího Daru, v jehož čele stojí dlouholetý přední politik STAN Ing. Jan Horník. Jeho argumenty proti plošné ochraně Krušných hor? Obavy o oprávněné zájmy obcí jako je jejich další rozvoj, ale i obavy ze zvýšené koncentrace turistického ruchu. V MFD k tomu říká: „Nejlepší ochrana přírody je tam, kde o ní nikdo neví. Jak tam dáte ceduli, tak tam ty lidi vlastně pozvete.“ A argumentuje dál: „Okolí Božího Daru už dnes nějaký stupeň ochrany přírody má. Máme tu Národní přírodní rezervaci Božidarské rašeliniště, Přírodní park Zlatý kopec a několik Evropsky významných lokalit (EVL). Tady se už dnes chrání v podstatě vše.“ Jenže Krušné hory zdaleka nejsou jen okolí Božího Daru. Naopak chránit je nutné všechno, co si v nich ochranu zaslouží a potřebuje. A na ploše 1 200 km², což je navrhovaná výměra CHKO, je toho opravdu hodně. (Má jít o největší chráněnou krajinnou oblast v republice.) „Pohorí je na seznamu UNESCO, najdeme zde unikátní mokřady a rašeliniště chráněné Ramsarskou úmluvou, stejně jako rozsáhlé lesy a horské louky,“ abychom jako protiargument použili slova ministra životního prostředí Ing. Petra Hladíka.

Krušné hory současnosti už nejsou zdaleka Krušnými horami konce minulého století s hynoucími lesy vlivem znečištěného ovzduší v důsledku koncentrace životnímu prostředí škodících průmyslu v českém, stejně jako v německém Podkrušnohoří. Od té doby jejich kurz mnohonásobně vzrostl. Z hlediska přírodovědného, krajinářského, ale taktéž rozvoje turismu a zájmu zde žít. A s tím přirozeně souvisejícími stále se zvyšujícími developerskými zájmy a tlaky.

Ze všech těchto důvodů potřebují Krušné hory plošnou ochranu, je nezbytné nutné jim dát zákonem danou formu, již je chráněná krajinná oblast. Ostatně volá po ní nejen ministerstvo životního prostředí, ale především ti, kteří zde žijí. Mají k tomuto místu hluboký vztah, váží si jeho přírodních i kulturních a historických hodnot a usilují, aby byly plnohodnotným dědictvím pro jejich děti a vnoučata. Je dost důkazů o tom, že vyhlášení CHKO završí volání po ochraně Krušných hor zdola – bude úspěchem různých aktivit a iniciativ vyvíjených v obou krajích. Takže říká-li starosta Horník v MFD, že „nemyslím si, že by naši přírodu dokázali Pražáci ochránit lépe, než to děláme my sami,“ popírá dlouholeté volání po vytvoření CHKO právě ze samotných Krušných hor.

Přibližně ve stejné době, co vyšel v MFD citovaný článek pod poněkud dramatickým titulkem Vzpoura v Krušných horách si udělal časopis IRIS na téma budoucí CHKO minianketu mezi obyvateli a chalupáři v západní části pohorí. Naprostá většina se vyjádřila, že navrhovanou ochranu chápe a vítá, protože je pro zachování zdejší současné krajiny a přírody nezbytná. Jeden z oslovených, chalupář z Mostu a hrdý Krušnohorec, jak se příslušníci zdejší komunity rádi nazývají, odpověděl: „Pokud se současné vládě vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Krušné hory podaří, bude to snad jediný její úspěch. Pokud ne, bude to nejen její další prohra, ale především prohra tohoto kraje se všemi budoucími důsledky.“ A my ještě dodejme, že půjde o vážný precedens ve vztahu k vyhlášení Národního parku Křivoklátsko a CHKO Soutok v oblasti tzv. Moravské Amazonie na Břeclavsku, rovněž s termínem vzniku do roku 2025. Útěchou může být, že ČR přijalo Strategii EU v oblasti ochrany biologické rozmanitosti do roku 2030. Na jejím základě jsme povinni chránit 30 procent území. Prozatím je to o téměř deset procent méně. Jenže s každým rokem přibude na přírodě další civilizační šrám. Na Krušných horách rozhodně. Vždyť jsou jediným významným pohorím u nás, které je bez regulace otevřeno pro turismus, budování rekreačních středisek, hotelů, pro bytovou i další výstavbu. Ing. František Hykeš

Letos asi naposledy. Jen ale tady

LETOŠNÍ PREMIÉROVÝ VYSTAVOVATEL – BEČOVSKÁ BOTANICKÁ ZAHRADA VYTVÁŘÍ GENOFOND TRADIČNÍCH U NÁS PĚSTOVANÝCH JIŘINEK

Oblastní výstava jiřinek pořádána vždy počátkem září na úvod Slavností babího léta na statku Lüftnerka začínala být v posledních několika letech čím dál více zastihována druhou akcí konanou ve stejný termín, a to vinobraním. Jednak Hospoda na statku, součást společnosti Equifarm se sídlem nedaleko Znojma, ho dělá dobře a každý rok přichází s novinkami, současně pěstitelů jiřinek ubývá a pro vlastní květiny nebyla poslední léta nejlepší. Letos však došlo k částečné změně: Tradiční sestavu vystavovatelů – Petr Bohdan Z Plzně-Radčic, Dendrologická zahrada Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví Průhonice a František Fay ze Staňkova, tentokrát rozšířili dva zcela noví vystavovatelé: Bečovská botanická zahrada a pražské zahradnictví Rokytky Jiřiny Rozsypalové. Jako by zřejmě v posledním roce své existence na Lüftnerce chtěla dát výstava o sobě naposledy

Jiřinky z kolekce Bečovské botanické zahrady.

Jiřinky z kolekce Bečovské botanické zahrady.

Foto 2x IRIS Miroslav Volf

hlasitěji vědět. Důvodů pro její zdejší ukončení po dvacetileté existenci je několik. S velkou pravděpodobností se přesune od roku 2025 právě do Bečovské botanické zahrady. To proto, že na jaře 2024 zde byl položen základ – a základ velice solidní – ke sbírkové kolekci v Čechách tradičně pěstovaných odrůd jiřinek. Záměr se zrodil na podzim 2023 při slavnostním otevření rozárie uchovávaného růže vyšlechtěné slavným Janem Böhmem z Blatné. A v květnu roku 2024 byly v zemi hlízy již 80 jasně určených odrůd. Většinou dnes již spíše okrajově pěstovaných, takže i hůře dostupných. Jak říká ředitel zahrady Ing. Jiří Šindelář, hlavní dík za vytvoření této již v nultém roce reprezentativní kolekce patří předsedovi specializované organizace Dagla Českého svazu zahrádkářů Ludvíku Brzákovi, šlechtiteli Petru Novákovi z Dendrologické

zahrady Průhonice, majitelce zahradnictví Rokytky a Jaroslavu Koničkoví ze zahradnictví Lukon glads v Lysé nad Labem. „Je to ale stále jen začátek, první krok. Rádi bychom oslovili i drobné pěstitele jiřinek. Právě u nich, domníváme se, rostou další historické a zajímavé odrůdy, skvosty mezi našimi tradičními odrůdami,“ prozrazuje další plány Ing. Šindelář a pokračuje: „V roce 2025 počítáme, že prezentační plochu věnovanou jiřinkám zvětšíme čtyřikrát. Vždyť která z jiných květin kvete tři a půl měsíce, od půli července do konce října? A v takové variabilitě květenství, jejich velikosti, barev. Je to až neskutečná přehlídka obrovského umu jejich šlechtitelů,“ podotýká ředitel zahrady a zdůrazní: „Je to prostě obrovský národní poklad, který musí být zachován. My proto uděláme vše, co bude v našich silách. Už proto, že pěstitelů jiřinek ubývá. Bečovskou zahradu, zejména v prostoru sádek, druhově obohacují, barevně rozzařují. A návštěvníkům se nové výsadby jednoznačně líbily,“ uzavře Ing. Jiří Šindelář.

Malé představení si zaslouží i druhý z nových vystavovatelů – majitelka zahradnictví Rokytky Jiřina Rozsypalová. Toto o ní a jejích jiřinkách napsala v roce 2022 Pražská drbna:

Jiřina vystudovala zahradnickou školu a když byla na mateřské, začala si pro sebe jen tak pěstovat jiřinky. Nejdřív to bylo pár desítek hlíz a dnes jich má na zahradě asi tisíc. „Nemá to žádnou souvislost s mým jménem, že bych si řekla, že se tak jmenuju, tak je budu pěstovat. Vždycky jsem je měla ráda.“ Pozemek u potoka Rokytky zdědila po mamince, také velké pěstitelce jiřinek. Vyrosla tu. Ve velkém se jiřinám věnuje čtvrtým rokem. Zpočátku jim musela ale udělat trochu reklamu.

Zajímavá byla cesta k seznámení se a ke spolupráci s paní Rozsypalovou, byť prozatím jen na dálku. Vše zprostředkovala bývalá náměstkyně ředitele krajské knihovny v Karlových Varech Jitka Svobodová. Jsou sousedky chalupářky v jedné vesničce na Klatovsku. (zh)

Dvacet let s jiřinkami

Královny pozdního léta a podzimu se poprvé na statku Lüftnerka objevily v roce 2003. Tehdy se ještě výhradně jednalo o výpěstky předního západočeského jiřinkáře Vlastimila Hucla z Plzně-Červeného Hrádku. Rok na to se zde konal již první ročník oblastní výstavy těchto květin. Hned v roce 2006 natáčela na dvou denní výstavě, svého druhu největší v Plzeňském kraji, Česká televize a herečka Jiřina Bohdalová převzala titul Jiřinková královna. Další ročník připomenul 170 let od doby, kdy ve východočeské České Skalici tančila na první slavné Jiřinkové slavnosti Božena Němcová. Zazněla tam rovněž později známá a oblíbená Jiřinková polka. Bedřich Smetana ji nenapsal pro žádnou dívku, ale z obdivu k jiřinkám, tolik oblíbeným květinám českých obrozenců. Při oslavě se objevily dokonce i obě postavy naší kultury – B. Němcová a B. Smetana.

Vrcholnou událostí plzeňské oblastní výstavy v zoologické a botanické zahradě bylo v roce 2009 představení nově vyšlechtěné jiřinky Svatoplukem Masopustem z jihočeských Lnář. Na počest místa konání výstavy ji pojmenoval Lüftnerka.

B. Němcová a B. Smetana se objevili při oblastní výstavě jiřinek ještě jednou, a to v roce 2019. Bylo tomu tehdy 230 let, co se tato květina původem z Mexika dostala poprvé do Evropy. Navíc uplynulo 195 let od narození B. Smetany a 135 let od jeho úmrtí. Současně tomu bylo 175 let, co B. Němcová podruhé tančila na skalickém jiřinkovém báli. (eš)

Božena Němcová s kyticí jiřinek Lüftnerka vyšlechtěných S. Masopustem (vlevo).

Foto Milan Pták

DVACETINY U NOSOROŽCŮ

První listopadové pondělí 4. 11. se dožil dvaceti let nosorožčí samec Baabuu. V souladu se současnými chovatelskými trendy, kdy i zvíře v lidské péči má žít pokud možno nejpřirozenějším životem bez polidšťování, proběhlo významné výročí bez oslavy, bez medializace. Baabuu, tehdy sedmiletý, přijel do Zoologické a botanické zahrady města Plzně ze zoo Chester ve Velké Británii 17. září 2011. O Zvířecí sobotě na počátku října ho přivítal dětský folklorní soubor Plzeňáček. Ve stále ještě nové expozici velkých afrických a asijských zvířat nahradil z chovatelských důvodů plzeňského prvního nosorožčího samce Beniho původem z východomadarské zoo Nyíregyháza. Baabuu je otcem dvou dcer. Prvorozené Marušky z roku 2014 a druhozené Růženky, jež přišla na svět v roce 2017. V ČR chová nosorožce indické pouze jediná zoo – plzeňská. (hy)

Foto Kateřina Misková

Dobrá zpráva z Indie

Populace nosorožce indického se za 40 let téměř ztrojnásobila a přesáhla 4 000 jedinců. U příležitosti Světového dne nosorožců to oznámila indická vláda.

„V Indii zažívá nosorožec indický úžasný návrat,“ sdělila dále tamní vláda. Připomněla také, že před 40 lety populace tohoto zvířete činila pouze přibližně 1 500 exemplářů.

Nosorožec indický, jenž se vyznačuje tím, že má pouze jeden roh, byl ještě v polovině 19. století velmi hojným druhem. Čelil však sportovnímu lovu a pytlákům, kteří ho zabíjeli kvůli jeho rohu. Postupně také docházelo ke zmenšování přírodního prostoru pro jeho život. V 60. letech 20. století se stal velmi vzácným a podle indických úřadů zbývalo v té době už jen 600 jedinců.

Spolu s nosorožcem jávským a sumaterským je nosorožec indický jedním ze tří velkých asijských druhů nosorožce. Může dosáhnout hmotnosti až 2 800 kg a dožít se 50 let. Vyskytuje se v travnatých oblastech, močálech a lesích ve východní Indii a sousedním Nepálu. Přibližně 80 procent jeho populace žije v indickém národním parku Kaziranga na severovýchodě země. (zt)

LETOS DĚKUJE IRBIS HORSKÝ

Každý rok na začátku listopadu koná Zoologická a botanická zahrada města Plzně společně s organizací Rozběháme Česko podvečerní charitativní běh po zahradě na podporu chovu vybraného druhu zvířete. Tentokrát se v lohotínském amfiteátru sešlo více jak 200 nadšenců, aby společně podpořili chov irbise horského. Kdo se nemůže účastnit fyzicky, může „běžet virtuálně“. Výtěžek akce činil přes úctyhodných 84 000 Kč. Tedy o více jak 20 000 korun více než loni! (um)

Vítejte v zábavním a vzdělávacím dětském světě ŠMUCLÍKŮ

Najdete ho též v zoologické a botanické zahradě

Natálie Šmídová, Autocentrum Šmucler

VÍC NEŽ JEN ODMĚNA

Dětský program ŠMUCLÍK přináší nejen zábavu, ale i důležité vzdělávací hodnoty. V Autocentru Šmucler se zaměřujeme na podporu finanční gramotnosti už od útlého věku, protože věříme, že správné nakládání s penězi by mělo být přirozenou součástí života dětí. Cílem programu je spojit učení s hravou formou a pomoci dětem osvojit si dovednosti, jež jim budou prospěšné v každodenním životě.

JAK PROGRAM FUNGUJE

Šmuclíky jsou speciální penízky, které mohou děti získat různými způsoby – třeba splněním úkolu nebo za správně vyplněnou tajenku. Za bankovky si následně pořídí to, co si samy vyberou z našeho katalogu. Odměnu si vyzvednou na pobočkách Autocentra Šmucler v Plzni, Klatovech, Horšovském Týně nebo při akci AutoShow ve Staňkově.

KDE MOHOU DĚTI ŠMUCLÍKY ZÍSKAT?

Dětské penízky šmuclíky jsou k dostání na různých místech spojených s Autocentrem Šmucler. Děti je mohou získat při návštěvě zoologické a botanické zahrady v Plzni, při akcích Autocentra Šmucler, ve všech jeho pobočkách nebo na hokejových zápasech HC Škoda Plzeň. A také všude, kde se objeví náš gepardí maskot, neboť ten má Šmuclíky vždy u sebe.

Foto František Hykeš

Na pokladnách Zoologické a botanické zahrady města Plzně včetně specializované expozice Akva-tera v Palackého ul. se šmuclíky objeví počínaje novým rokem 2025.

A co lze za ně získat?

Již za dvě bankovky samolepky, za pět např. kouzelnou propisku, za 12 třeba cyklolahev. Každý šmuclík vydaný v zoologické a botanické zahradě přinese prospěch zdejšímu zvířatům. (rd)

O šmuclíky byl mezi dětmi značný zájem při sobotní doprovodné akci jak 28. září, tak 5. října. Penízky se jim líbily a chtěly jich získat co nejvíce.

2. ČÁST

TVÁŘE KAMPANĚ

Tentokrát rubrika nepředstavuje tradičně jeden živočišný druh, ale současně hned několik zvířecích druhů. Přesto jedno mají společné: Všechny jsou představiteli aktuální ochranné kampaně Asociace evropských zoo a akvárií (EAZA) na podporu biodiverzity Vietnamu VIETNAMAZING. Tamní příroda je totiž neuvěřitelně druhově bohatá. Jenže za pár let to už může být zcela jinak. Vlivy, které ji ohrožují, se totiž neustále stupňují!

Foto Kateřina Misíková

► **Bažant Edwardsův** je jeden z nejvíce ohrožených druhů bažanta, dost možná, že ve volné přírodě se už vůbec nevyskytuje. Hlavní příčinou jeho úbytku byla ztráta životního prostředí způsobená především těžbou dřeva, přeměnou lesa v zemědělské plochy a důsledky užití chemikálií v době vietnamské války. V péči člověka je chován tento velice vzácný pták v počtu necelé tisícovky. Pojmenován je podle německého ornitologa Alphonse Milne-Edwardse, který ho objevil v přírodě v roce 1896. Je endemitem centrálního Vietnamu, kde se vyskytuje ve vlhkých horských lesích do nadmořské výšky 600 m. Samec je tmavě modře zbarvený, hlavu má jako většina jiných bažantů červenou. Vybírá se v prvním roce života. Typickým znakem jsou červené končetiny a lysina kolem očí. Samice je hnědě nenápadná. Snáší čtyři až sedm vajec, jež se líhnou po 22 dnech. Do Evropy byl bažant Edwardsův poprvé dovezen roku 1926. V současnosti je v ČR chován v čtyřech zoo: Plzeň, Liberec, Ostrava, Praha. Odsud je i řízen evropský záchranný program (EEP). V Evropě je k vidění přibližně v 60 veřejných chovatelských zařízeních, nejvíce pak ve Velké Británii.

O vytvoření životaschopné populace bažanta Edwardsova se snaží mnoho organizací, včetně české pobočky Světové bažantí asociace (World Pheasant Association Czech Republic and Slovakia), a to mj. i ve spolupráci se zoo, které tohoto vzácného ptáka chovají. (rz)

DOPoledNE MECHANIK, ODPOledNE BOTANIK

Vladimír Sopko je povoláním servisní technik těžké techniky světoznámé značky Caterpillar. Koníčkem je mu po celý život však úplně něco jiného. Od mládí, od učňáku, jak prozrazuje je to citrusářství. V té době mezi Čechy značně oblíbené. „S rodiči jsme jezdili na dovolenou do Jugoslávie,“ pustí se do vyprávění, „a tam jsme se jednou seznámili s jakýmsi Brňákem, který byl klubovým citrusářem. Díky němu jsem vstoupil do citrusářského klubu v Chebu. V té době bylo citrusářské hnutí na vrcholu. Vedl ho Jiří Šamala, vynikající odborník. Vydával i celostátní odborný časopis. Když zemřel, vzali si redakci pod sebe manželé Bártovi od Kladna. Do třetice ještě vycházel časopis Citrusy, ale také za nějaký čas zanikl. Tady v Chebu vedl citrusáře Pavel Pekárek. Také výborný pěstitel. A vidíte, dnes se věnuje myslivosti. Zapomenout nesmím ani na Karla Urbana z Koryt na Plzeňsku. Byl to trochu ... takový sveráz. Přijeli jsme k němu jednou s určitými představami, co bychom chtěli od něj získat za rouby. Ale vzal si naše podnože a narouboval na ně co chtěl on. Při druhé návštěvě už nás vzal do skleníku a byl to zážitek. Větve obtěžkané citrusy... Jo, už jsem pamětník. Ale tahle a možná některá další jména by neměla být zapomenuta. Byli to průkopníci citrusářství a nakazili mnoho dalších lidí. Psali zlatou kapitolu českého citrusářství. Škoda, že na počátku devadesátých let tahle záliba takřka skončila. Lidé přestali mít v honbě za majetkem prostor pro záliby, čas na radost... V současnosti vím o jediném citrusáři, o němž se píše. Je to pan Petr Broža z Pikárce na Vysočině.“

Vladimír Sopko své zálibě z mladých let zůstal věrný částečně. Je vedoucím botanického kroužku v Domě dětí a mládeže Sova v Chebu a vzhledem k jeho celoživotní zálibě rostou v nedávno nově postaveném skleníku převážně citrusy. „Asi před deseti lety mě oslovila vedoucí přírodovědných kroužků v Sově Marta Beranová, zda bych jí nechtěl odborně pomáhat. Rád jsem kývnul. Přímou vedoucího kroužků dělám asi šest let. Měl jsem na starosti pěstitelský a akvaristický, v současnosti dělám vedoucího mladým pěstitelům,“ nastíní svůj přespolní vztah, protože žije v Sokolově, k chebskému domu dětí a mládeže.

Jak tlumil pěstování citrusů, tak začal rozvíjet poznávání české květeny. K nové zálibě ho však přivedlo vlastně také citrusářství. Zjistil, že čeled' roudovitých, k níž citrusy náležejí, je zastoupena také u nás. Sice jediným druhem – třemdavou bílou, ale je. A začal hledat, kde všude roste. Těch míst není zase až tolik: České středohoří, Karlštejnsko, ... a jedna lokalita na pomezí Karlovarského a Severočeského kraje. Právě v Českém středohoří ji uviděl Vladimír Sopko poprvé a jezdí sem za ní už dvacet let. „Zajímají mě však i další tuzemské rostliny. Jejich poznávání se věnuji od roku 1997 a každoročně za nimi podniknu několik výprav po republice,“ představí jednu z vícero zálib, kterým se věnuje v současné době. „Poté, co jsem se seznámil s dnes už zemřelým Ing. Jaro- slavem Hejtíkem, zakladatelem botanické zahra-

dy u Horního Hradu na úpatí Krušných hor, propadl jsem kouzlu památných stromů a věnuji se jejich fotografování.“ Vráť se však ke „své“ třemdavě. „Botanička Mgr. Alena Lepší, Ph.D., z Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích přišla s vynikajícím nápadem: Sestavit a vydat fotoatlas veškeré české květeny. Aby se jí podařilo získat potřebné peníze, nabídla zájemcům mít v něm vlastní květinu, a to za příspěvek deset tisíc a více korun. Vůbec jsem neváhal a zaplatil jsem si svoji třemdavu.“

Zatímco vznikal tento portrét Vladimíra Sopka, děti z kroužku si prohlížely jeho záběry podmořského života. „Před několika dny jsem se vrátil z dovolené v Egyptě,“ vysvětluje jejich vznik. „Samozřejmě jsem se tam věnoval dalšímu svému koníčku, fotografování mořské přírody.“ Aby toho nebylo málo, přízná se k dalšímu zájmu: Mykologii. Že nejde jen o uvědomělé sbírání hub, hned dokládá jeho vědomosti z oboru: „Nejsložitější se je vyznat asi v holubinkách. V Česku jich roste kolem 170 druhů. Naopak poměrně jednoduchá orientace je u hub hříbovitých. Díky zakladateli České mykologické společnosti Františku Smotlachovi a jeho následovníkům i celkovému zájmu o houby, jsou u nás rostoucí druhy celkem dobře prozkoumané. Kdo se v nich vyzná trochu víc, může vyrazit do lesa s košíkem i před štědrým dnem. Přiznám se, chodím každý rok.“

Je až s oddivem, jak člověk s technickým vzděláním a profesí technika zemních strojů je tak znalým v přírodních vědách. Ač se zajímá o vícero oborů, u žádného nezůstal jen na povrchu problematiky. „Máte-li skutečný zájem, chcete se něco dozvědět a znalosti dále rozšiřovat, myslím, že to dnes není až tak složité. I když nemáte základy ze školy,“ míní pan Sopko. „Hodně se dozvíte na internetu, na sociálních sítích v diskusích s podobně zaměřenými lidmi, je dostatek odborné literatury. Samozřejmě třeba rod pampeliška, čili smetánka, je tak početný a složitý na určování, že amatérům zůstává nedostupný. Co vím, existují u nás jen dva lidé, kteří se vyznají v jeho taxonomii.“

Při fotografování ve skleníku, převážně zaplněném citrusy, se k nim znovu stočí řeč: „Budou-li upřímní, vždy více než jejich pěstování mě zajímá jejich původ, systematika, jaké další rostliny patří do jejich příbuzenstva. Některé vazby jsou minimálně zajímavé. Citrus, u něhož stojíme, se jmenuje Budhova ruka podle tvaru plodů. Je posvátnou rostlinou budhistů. Naopak klasická forma cedrátu odrůdy etrog je zase nábožensky významná pro Židy. K padasátinám jsem si udělal radost a nadělil si americkou studii o citrusech. Pravda, nebyla laciná, ale člověk tam najde odpovědi snad na každou otázku. A zjistí, jak se vše vyvíjí. U kolika dřívějších druhů se ukázalo, že jde o křížence, kolik přibýlo poddruhů.“ Přejme Vladimíru Sopkovi, aby ho co nejdřív potěšil rovněž fotoatlas české květeny s „jeho“ třemdavou bílou.

Text a foto František Hykš

Jména vrytá do paměti

V roce 2024 odešli další „ze staré zaměstnanecké gardy“ Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Zootechnik Svatopluk Jeřáb, dispečér Luděk Kubán na zasloužený odpočinek; Jaroslav Feiferlík bohužel, na odpočinek věčný. Kdo spolupracoval s tím prvním, brzy poznal, že má co do činění s kopou veselou, jež nepokazí žádnou legraci, a velkým praktikem a „provozákem“. Tomu obojímu se naučil na Státním statku Úněšov, kde svůj profesní život začínal. Nikdo jiný nenajezdil v plzeňské zoo tolik kilometrů se zvířaty za hlavou jako L. Kubán. Při jejich transportech mezi jednotlivými zoologickými zahradami prokřížil mnohokrát takřka celou Evropu. A bez jediné nehody!

ODEŠEL ČLOVĚK, ZAHRADNÍK, BOTANIK, FILOSOF, ŠÉF A PŘÍTEL

Jana Soukupová

Od strojaře k botanikovi – aneb cesty osudu jsou nevyzpytatelné

Není již mnoho pamětníků v plzeňské zoologické a botanické zahradě, kteří pamatují příchod Jaroslava Faiferlíka do jeho „světa snů“. Já jsem jedna z těch starších, která ví....

Jarda se narodil 7. května 1939. Jako většina Plzeňanů, i vzhledem ke vzdělání, upsal profesní život tehdejšímu plzeňskému průmyslovému gigantu Škodovce. Avšak práce v továrně, kterou sice zodpovědně odváděl, jej duševně příliš nenaplnovala.

Vše v jeho životě nabralo nový směr koupí chalupy s poměrně velkým a rozmanitým pozemkem v Kamenci u Radnic. Tam se z něho zrodil zahradník a botanik. Jako mnoho lidí v reálném socialismu utíkal každý víkend na svoji usedlost a tam se realizoval, ale také studoval z dostupné literatury botaniku, jež ho životně pohltila. V okolí stavení bylo zastoupeno mnoho biotopů: rybník, step, skála, vřesoviště atd. Zde trávil se svoji ženou každou volnou chvíli. Tady získával praktické zkušenosti a vzdělával se v oboru.

Když nastala po listopadu 1989 možnost svobodné volby směřování dalšího života, rozhodl se: Opustil jistotu ve Škodových závodech a rozhodl

se ve více jak padesáti letech pro životní dobrodružství. V roce 1993 rozvázal pracovní poměr ve fabrice a nastoupil do Zoo Plzeň. Zde chtěl realizovat nejen zatím pouze soukromě nabytá a tvrdě odpracovaná zkušenosti z botanické úpravy pozemku u chalupy, ale také znalosti z dlouhodobého teoretického sebevzdělávání.

V zahradě nejprve pracoval v zahradním středisku výroby, jako první podřízený Ing. Bohumila Součka. Nebylo to sice to pravé ořechové, ale naštěstí Jarda vydržel. Zlom nastal roku 1996 s příchodem Ing. Jiřího Trávníčka do funkce ředitele Zoo Plzeň. Brzy po nástupu rozhodl o potřebě nové funkce – vedoucího botanického střediska. Pravděpodobně již tehdy vznikl v jeho hlavě nápad, že propojí zoo a tehdy administrativně oddělenou botanickou zahradu v jeden celek. Jarda ho v tom nejen podpořil, ale byl to právě on, kdo jako jeden z prvních, položil základy geografického, zoologicko-botanického členění zahrady. Jeho práce začala od píky. Musel postupně zrušit zavedenou pěstírnu zeleniny v zásobních sklenících a započít tam s vlastními výsevy rostlin do nově

vznikajících expozic. Navrhoval nebo spolupracoval na mnoha tehdejších projektech nově rozvíjející se zoo.

Jarda byl ve své funkci vedoucího botanického úseku ke svým podřízeným spravedlivým lídrem. Lajdáctví nepromíjel, pracovitosti si cenil. A to dokázal propojit i do soukromého života. Ti, kteří tvořili „pevné jádro“ v práci, dostali rovněž jeho důvěru v soukromém životě. Časté bylo pozvání na chalupu, kde byl milým, pohostinným a vstřícným hostitelem pro mnoho zaměstnanců z jeho pracovního kolektivu, kteří se stali jeho přáteli. Rád se právem pochlubil svou zahradou, jež skýtala jak odpočinek, tak poučení. Pokud bylo počasí nepříznivé, v pokročilém stádiu podzimu až brzkého jara, scházel se kolektiv občasně v některé plzeňské restauraci na teoretických disputacích. Tento vztah nebyl přerušen ani po Jardově odchodu do důchodu. Až nás po dlouhé nemoci bohužel navždy opustil 15. září 2024 ve věku 85 let.

My, botanici, zahradníci, přátelé, co jsme měli tu čest Jaroslava poznat, na něho nikdy nezapomeneme.

Seznámil nás otec a já jsem mu za to nesmírně vděčný

Se vzpomínkou na blízkého spolupracovníka, člověka se zřetelným podpisem na areálu zoologické a botanické zahrady, přítele do posledních dnů života vzpomíná s úctou rovněž ředitel Zoologické a botanické zahrady města Plzně Ing. Jiří Trávníček:

V roce 1985 mi jednou při večeři povídá otec, tehdy obvodní lékař na Lochotíně, že by mě rád seznámil s fajn chlapíkem, amatérským botanikem. Přiznám se, trvalo rok, než jsem se s ním sešel. Ale hned mezi námi přeskočila jiskra. Potkali se prostě dva nadšenci, srdcaři a stali se z nich rázem kamarádi. Bylo až neuvěřitelné, jakou oplýval energií, jak měl srdce na dlani. Jeho vyprávění o chalupě, jak buduje okolo ní botanickou zahradu s nejrůznějšími biotopy mě uchvátilo a nabudilo. Z první a každé další návštěvy jeho víkendové radosti jsem si vždy odvázel obrovský zážitek a současně obdivné poznání, co dokáže jeden zanícený manželský pár vybudovat, udělat práce v poměrně nehostinné okolní krajině.

Po Jardově příchodu do zoo a poté, co jsem se stal jejím ředitelem, mohl své fytogeografické a biotopové plány a představy rozvinout v plně šíři. Medvědi byli ještě zavření v klecích, ale on si už představoval jejich novou expozici v rámci palearktické oblasti v nejzápadnější části zahrady. A zubři budou, aby nemohli utéct, za ledov-

Foto Jana Soukupová

covou morénou, přišel s nápadem. Jenže kde na ni vezmeme velké ohlazené balvany?, oponoval jsem mu. Neznal ale překážek a vhodné kameny se skutečně našly u severočeského Tisu u Blatna

a v okolí jihočeského Lnářského Málkova. Absolutně největším jeho projektem byla Česká řeka pod statkem Lůftnerka. Investičně i stavebně to byla velice náročná akce, ale jsem rád, že ji Jarda navrhl, pro její realizaci nadchl rovněž další lidi z vedení a v roce 2008 se nám ji podařilo otevřít. Dodnes je jednou z nejnavštěvovanějších expozic.

Po sedmdesátce Jarda odešel do důchodu a plně se věnoval chalupě a soukromé botanické zahradě v Kamenci u Radnic. Ale blízkými přáteli jsme být nepřestali. Mluvil jsem s ním asi pět dnů před smrtí. Samozřejmě jsem nevěděl, že je to na poslední. Zpětně jsem přesvědčen, že Jarda moc dobře věděl, že jeho dny jsou sečteny. Ale byl to rozhovor veselý, přestože určitá životní inventura z něho patrná byla. Povídá mi: Jirko, já už mám hotovo. A jsem šťastný. Život jsem, myslím, nepromarnil, něco za mnou zůstalo. A víš, z čeho mám radost největší? Že jsem našel pro chalupu a zahradu člověka, který bude v našem společném díle s manželkou pokračovat. Byl hodně vážně nemocný, ale myslím, že se mu umíralo lehce...

PO NÁVŠTĚVĚ JUBILUJÍCÍ CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES V MINULÉM ČÍSLE PONĚKUD VYBOČUJE Z OBVYKLÉHO FORMÁTU TĚTO RUBRIKY I TENTO PŘÍSPĚVEK. ALE HOŘEC ČESKÝ, NATOŽ JEHO NÍŽINNÁ FORMA, URČITĚ KE SKVOSTŮM PŘÍRODY PATŘÍ!

Rozkvete v Rovné znovu hořec jarní?

Zřejmě poslední možnost, jak tuto vzácnou rostlinu u nás zachránit a zachovat

Je 24. října, hodina po poledni. Zahradnice Zoologické a botanické zahrady města Plzně Jana Soukupová předává vedoucímu oddělení odboru životního prostředí Městského úřadu Strakonice Ing. Miroslavu Šobrovi jednu ze dvou misek s několika exempláři hořce jarního. Velice vzácné rostliny. Za chvíli již míří do Strakonice, aby byly nazířeny vysazeny v Národní přírodní památce (NPP) Rovná nedaleko okresního města.

Další z pracovníků odboru, botanik a znalec květeny sušicko-horažďovických a strakonických vápenců Ing. Radim Paulič začne vyprávět místy až neuvěřitelný příběh. Snad bude korunován úspěchem.

„Národní přírodní památka Rovná nedaleko Strakonice je jedním ze dvou míst, kde v České republice roste hořec jarní. A jediným, kde se jedná o nížinnou formu. Vlastně jednalo. Protože poslední jediná rostlina zde byla spatřena před dvěma lety. My na odboru životního prostředí ve Strakonici společně s botanikem ze Správy Chráněné krajinné oblasti Blanský les, neboť má Národní přírodní památku Rovná v péči, jsme přemýšleli, jak sem hořec jarní navrátit. Vzpomněl jsem si, že někdy kolem roku 2012 tehdejší vedoucí přírodovědné stanice při Domu dětí a mládeže v Horažďovicích Karel Průcha uskutečnil spolu s významným pošumavským botanikem RNDr. Vojtěchem Žilou na Rovné sběr semen hořce jarního. A jako zázrakem se mu ho podařilo vypěstovat. Semena totiž velice špatně klíčí. Zvolil svérázný způsob a vyšel mu: Smíchal zem s kravským lejmem a semínkům se to líbilo. Několik let ukazoval, jak mu hořec jarní, nížinná forma, úspěšně roste na zahrádce. Zaměřením byl spíše terarista, ale zajímavých a vzácných kytek měl u domku povícero. Bohužel jeho manželka neměla pro tuto jeho ušlechtilou zálibu pochopení, takže s jeho smrtí vzala botanická sbírka za své. Naštěstí o tom, že je v ní rovněž autentický hořec jarní z Rovné se dozvěděla RNDr. Lenka Pivoňková z odboru životního prostředí plzeňského krajského úřadu a podařilo se jí ho zachránit a převést do Plzně. Její kolega Ing. Jiří Vlček potom zařídil, že se zachráněných rostlin ujala Zoologická a botanická zahrada města Plzně. Dnes je jich část opět tam, odkud pocházejí a kam patří – v Rovné. Hned druhý den jsme je tam vysadili s botanikem Petrem Lepším ze Správy CHKO Blanský les. Nakolik byla tato repatriace úspěšná, ukáže přezimování rostlinek a především to, zda vykvete v roce 2025 a v následujících letech,“ uzavírá příběh se stále otevřeným koncem Ing. Paulič.

HOŘEC MĚLY NA KAHÁNKU UŽ NĚKOLIKRÁT

Rok 2023 byl pro Rovnou jubilejní. Národní přírodní památka měla padesát let. Je po Novém rybníku u Lnář druhým nejstarším zvláště chráněným územím ve strakonickém okrese. Nachází se při západním břehu Rovenského rybníka západně od obce Rovná, asi tři kilometry na severovýchod od Strakonice poblíž silnice na Prahu. Její výměra bez ochranného pásma jsou necelé dva hektary. Vedle fragmentárního výskytu hořce jarního se zde nacházejí rovněž omezené populace „bahenních pampelišek“ z okruhu *Taraxacum sect. palustria* i další chráněné a ohrožené rostlinné druhy.

Hořec jarní zde byl nalezen botanikem RNDr. Jaroslavem Moravcem již v roce 1957, tedy 16 let před vznikem chráněného území. Květinka v té

Foto František Hykeš

době rostla v pruhu souběžném s břehem Rovenského rybníka, zhruba 30 metrů širokém a 120 metrů dlouhém. J. Moravec v době objevení hořce u Rovné odhadoval na 500 až 1 000 exemplářů, ale vzhledem k udávané ploše výskytu byl jeho odhad patrně značně podhodnocený.

Ještě v polovině minulého století se lokalita využívala k pastvě skotu a drůbeže. V její severní části se hrál fotbal. Po vyhlášení ochrany intenzita vypásání rychle klesala, až byla pastva zrušena a přešlo se na pravidelné kosení mechanizací. Tím došlo k rozvoji vysokostébelných trav a k prvnímu ústupu hořce jarního. Naštěstí tehdy ještě pozvolného. V roce 1981 byla početnost populace odhadnuta na 500 až 600 kvetoucích jedinců. Bohužel už v témže a následujícím roce přišla pro hořcovou populaci zdrcující rána: Louka byla dvojnásobně pohnojena umělými hnojivy a močovinou. Množství rostlin se v letech 1982–1984 skokově snížilo na 30 až 50 exemplářů, v roce 1985 vykvetlo pouze 25 hořců. A v dalších letech je to ještě méně. Počet do deseti kvetoucích hořců zůstává až do poloviny 90. let. V roce 1997 zde byly pozorovány dokonce jen poslední dvě kvetoucí rostliny. Následující rok však nebyly zaznamenány ani ty. V roce 1999 bylo na lokalitu vysazeno 29 rostlin namnožených in vitro (vypěstovaných ze semen v kultuře) ve Výzkumném ústavu lesního hospodářství a myslivosti v Jílovišti-Strnadech. V Rovné vytrvaly maximálně po pět let. Další výsadba souvisela se studiem mykorrhizy hořce. Tentokrát rostlinky vydržely na lokalitě do roku 2009 – tedy šest let. Od poloviny 90. let bylo ve dvou oplozených ohrádkách s posledními hořci zavedeno rozrušování drnů a pravidelné kosení. Což vedlo k postupnému populačnímu nárůstu chráněného druhu. V roce 2008 byl pro jeho záchranu zahájen záchranný program, jehož

cílem bylo zvětšit populaci hořce jarního v NPP Rovná alespoň na 200 rostlin, které budou schopny samovolné reprodukce. Cíle se však nepodařilo dosáhnout a záchranný program byl 31. prosince 2012 ukončen. V dubnu 2020 byla na lokalitě nalezena pouze jediná kvetoucí rostlina hořce jarního, v roce 2022 nebyl zaznamenán hořec jarní v nížinné formě už ani jeden. Dříve byl přítom uvedený druh rozšířen přibližně na 60 místech naší vlasti, převážně v jižních a středních Čechách mezi Brdy a Vltavou až po Krumlovsko.

Výrazné snížení počtu hořců v populaci mělo za následek oslabení genofondu a velmi rychle se začaly projevovat genetické změny, jako například omezený počet semen.

V NPP Rovná se nalézají ještě další vzácné a ohrožené druhy rostlin: hadí jazyk obecný, prstnatec májový, hořec brvitý, víťod nahořklý, několik vzácných druhů ostříc. V červenci roku 2022 se jejich výčet rozšířil o vzácnou ostřici Otrubovou.

Národní přírodní památka Rovná je přímo čítankou ukázkou jak přes veškerou péči – ochranný management (v tomto případě vybudování plůtků kolem rostlin, pravidelné kosení louky v příhodném vegetačním čase a vynášení biomasy mimo zájmovou plochu) – ještě ne vždy znamená zachování chráněného rostlinného druhu. Příčinou jeho lokálního vyhynutí bývá v současné době nejčastěji vliv klimatických změn, rozsáhlejší a zásadnější změny v krajině, vypásání přemnoženou srncí a jelení zvěří či náhlé vymření přestarlé fragmentární a jen sporadicky se obnovující populace. Krajním postupem k záchraně daného druhu v příslušné lokalitě je pak výsev nebo výsadba uměle vypěstovaných rostlinek. Vždy však musí být zachována genetická kontinuita, to znamená semena nebo sazenice musí výhradně pocházet z rostlin z daného místa. (zh)

Foto R. Paulič

Jubilejní voduška červená

Ve středu 18. září 2024 se v plzeňské zoologické a botanické zahradě narodila již stá voduška červená čili lečve. Chov těchto středně velkých afrických antilop započal v Plzni v roce 2003. Konkrétně poddruhu *kaufensis* z povodí řeky Kaufe.

Kdysi početná populace vodušek se natolik snížila, že byl v roce 2018 tento druh zařazen do Červené knihy ohrožených druhů IUCN. Největší hrozbou je pro ně sucho způsobené změnou klimatu a znečištění vody lidmi. Pro kdysi trochu přehlížené zvíře běžně chované v zoo je tak v současné době zvláště důležité udržet životaschopnou populaci v lidské péči. A to se plzeňské zoo daří. V roce 2024 odchovála sedm mláďat. (rz)

BRONZOVÝ CHOV kriticky ohroženého křečka

Křeček skákavý je kriticky ohrožený endemický druh, jenž obývá na ostrově Madagaskar poslední lokalitu o výměře necelých 200 km². Z této pozice je i v plzeňské zoo chován. Žije zde v minimálně dvou množících se párech. Připočtou-li se k tomu mladí křečci, jedná se o třetí největší populaci v lidské péči v Evropě a současně též na světě, protože na žádném jiném kontinentu se už chovu tohoto živočicha nevěnují. Počet narozených mláďat za více jak deset let, co křeček skákavý patří mezi obyvatele noční části Madagaskarského pavilonu, překročil v roce 2024 první dekádu. Mláďata zůstávají u svých rodičů poměrně dlouho; samci většinou jeden rok, samice až dva roky a podílejí se na odchovu mladších sourozenců.

Dotyčné zvíře vypadá spíše jako velká krysa o hmotnosti asi 1,5 kg. Za výrazný úbytek křečka skákavého v přírodě může samozřejmě člověk. Pro dobré maso je často loven, suchý opadavý les, jež je jeho domovem, je v rámci rozšiřování zemědělské pudy kácen. (kola)

Muntžak malý

Nosál červený

NÁZOR: Zoologické zahrady nejsou nebezpečím

Naopak – kde jinde by měla být veřejnost o problému informována a vzdělávána...

Snížovat počty nepůvodních a navíc invazních rostlinných a živočišných druhů, snažit se o jejich úplné vymýcení v zemích, kde jsou nechtěnými přivandrovalci je nanejvýš správné a nutné. Nevítanými nežádoucími přivandrovalci jsou proto, že negativně ovlivňují domácí skladbu flóry, místně vytlačují původní vegetaci – to v případě nepůvodních rostlinných druhů. Zanášejí nové náklady a parazity, obvykle s převahou konkurují původním druhům – to zase jde-li o živočichy. V novém domově nemají přirozené nepřátele, kteří by jejich populace usměrňovali. Že se do likvidace nepůvodních a invazních druhů zapojily rovněž orgány Evropské unie je jen chvályhodné. Nejde přece o lokální problém některých členských států, nýbrž naopak problém celoevropský.

Již více jak rok platí v EU směrnice, podle níž se zde nesmí prodávat, nabízet, převážet ani rozmnožovat 88 rostlinných a živočišných druhů. Opatření cílí především na drobné chovatele, u nichž je reálné nebezpečí útoku chovaných živočichů, případně jejich záměrného vypouštění do přírody. Jak uvedl pro Mladou frontu dnes (MFD) tajemník Odborné skupiny pro invazní a nepůvodní druhy při Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK) RNDr. Tomáš Görner, například želvou nádhernou nebo mývalem severním je příroda v ČR doslova zaplavena. Dostali se do ní tak, že je do ní vypustili sami chovatelé, když už je nechtěli, nebo jim zvířata utekla.

„Takový mýval leze po stromech, vybírá ptačí hnízda, ve vodě přebere svými pacíčkami vše od bezobratlých až po žáby. Je chytrý, umí si otevřít i králíkárnou, vyleze na půdu a ve městech rád vybírá odpadkové koše,“ líčí T. Görner.

Podle sdělení předsedy uvedené komise – vedoucího územního pracoviště AOPK Chráněná krajinná oblast Český les RNDr. Tomáše Peckera, Ph.D., – byly v seznamech AOPK po jejich uzavření např. nižší stovky chovaných nosálů červených a kolem 2 500 želv nádherných. Čísla však mohou být nižší, než je skutečnost: Část chovatelů o povinnosti registrace nevěděla nebo ji záměrně nesplnila.

Ovšem jak to u byrokratických opatření někdy bývá – s vaničkou bylo vylito rovněž dítě. Směrnice se totiž v plném rozsahu vztahuje taktéž na zoologické a botanické zahrady. A na seznamu jsou i nosál červený, mýval severní, ibis posvátný, želva nádherná, nutrie říční, muntžak malý, burunduk páskovaný, několik druhů veverka a ryb. Tedy vesměs pro návštěvníky atraktivních živočichů s poměrně velkým zastoupením v tuzemských zoo. Některé zahrady již chov vyjmenovaných druhů ukončily, jiné je zaregistrovaly u AOPK. Tento krok jim umožňuje si daná zvířata ponechat na dožítí, ale nesmějí je rozmnožovat. V Plzni už tak nemohou návštěvníci spatřit nosály červené. Ještě jednu možnost zoo měly: Prokázat, že daný druh mají z výzkumných nebo ochranných důvodů. V takovém případě může chov pokračovat včetně rozmnožování. Jde ovšem o náročný byrokratický proces, které podstoupilo jen několik zahrad. Plzeňská například pro zachování chovu muntžaka malého. Zvířete, které by na seznamu vlastně ani být nemuselo. Nejenže je invazní pouze ve Velké Británii, ale především tato ostrovní země, jak se učí už děti, není několik let členem EU. Nejde však o jedinou bizarnost seznamu. Naproti tomu tam chybí velká hrozba pro evropskou přírodu norek americký. Jeho absence je výsledkem mocného lobbingu skandinávských zemí, jež stále podporují chov kozešinových zvířat, mezi něž norek americký patří.

Už vzhledem ke svému osvětovému a výchovnému poslání by měly být zoologické i botanické zahrady v souvislosti s invazními druhy v jiném režimu regulace než drobní chovatelé, případně další odborné instituce. Měly by být iniciovány k vytváření expozic nebo koutků zaměřených právě na nepůvodní a především invazní druhy, na vysvětlování jejich nebezpečnosti pro naši přírodu. Vzhledem k vysoké návštěvnosti k tomu přímo vybízejí; jiné příhodnější instituce pro komunikaci a edukaci tohoto problému (a problému skutečně závažného) neexistují. A že vědomí veřejnosti o problematice nepůvodních a invazních druhů je nevalné, je bohužel skutečností. Ing. František Hykeš

Foto 3x Kateřina Misíková, foto nosála červeného Jaroslav Vogeltanz

OSTROVNÍ STŘÍPKY

(konkrétně z Velkého Žitného ostrova)

Text a foto František Hykeš

Dunaj, největší evropská řeka, Čechy pouze obtéká. Nejprve po území Německa, posléze Rakouska. My ze západních Čech to k němu máme poměrně blízko. Vybrat si můžeme pro setkání s ním Regensburg, Straubing, Deggendorf nebo Pasov. Zvyklí na velikost zdejších řek – od Úslavy až po tu největší Berounku – se nám už zde jeví Dunaj jako veletok. Z Čech do něj příliš vody nepřiteče. Naopak Morava je do něj odvodňována z velké části. Delta Dunaje je známou evropskou divočinou. Jak to ale vypadá mezi hlavním dunajským ramenem a ramenem Malého Dunaje na jižním Slovensku? Je to jen vyložené zemědělská produkční krajina? Přítomnost Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Dunajské luhy o rozloze 123 km² tomu nenasvědčuje.

OSTROV V KOSTCE

Do úvodu určitě neuškodí trocha zeměpisu: (Velký) Žitný ostrov je největší říční ostrov v Evropě (cca 1 600 km²). Nachází se mezi Dunajem na jihu a Malým Dunajem na severu. Ten má začátek v bratislavském přístavu, ale na rozdíl od vícero zdejších umělých zavlažovacích nebo odvodňovacích kanálů je jeho původ přirozený. Dokonce je považován za historické dunajské koryto. Po takřka 130 km často velmi klikatého toku se vlévá u města Kolárovo do Váhu.

Celý ostrov je mocnou zásobárnou podzemních vod. Ačkoliv má nejnižší množství atmosférických srážek z celého území Slovenska – v průměru jen 590 mm ročně, jeho největším bohatstvím je pod povrchem se nacházející asi 10 miliard m³ neustále doplňované kvalitní pitné vody. Ostrov je rovněž jednou z neúrodnějších zemědělských oblastí Slovenska. Tím více zarazí, kolik zde leží ladem neobdělávané půdy a dřívějších intenzivních ovocných sadů. Jakoby se zdejší zemědělství, a platí to stejně tak o živočišné výrobě, ještě stále neadaptovalo z minulého socialistického do současného tržního hospodářství.

KŘEST DUNAJEM

Expedice po Žitném ostrově začíná hezky. V její první den jsme v péči pracovníků správy CHKO Dunajské luhy: Ředitelky Ing. Mgr. Márie Vavříkové a krajináře Ing. Gabriela Izsáka. A jsme pozváni k vyjíždce na motorovém člunu po Dunaji. Jeho šířka nás z břehu ani nepřekvapuje. Překvapuje nás ale velikost výletní lodi, která po něm právě pluje. Mnohaposchodový kolos. Jsme jím tak zaskočení, že nikdo z nás nefotografuje. Škoda. Žádnou další už za dopoledne nespátíme. „Teď je na Dunaji podstav, ale za normální hladiny po něm plují takové lodi každou chvíli. Jsou z Maďarska nebo Rakouska,“ informuje Ing. Izsák.

Jsme naloděni, vyrážíme po proudu. Proti proudu bychom po několika kilometrech narazili na hráz vodního díla Gabčíkovo. Podvědomě vnímáme hloubku řeky, ale spokojeně se kocháme pohledem vpřed. Po obou stranách řeky lemuje souvislý pás lužního lesa. „Jeho šířka je na slovenském břehu obvykle kolem dvou a půl kilometru, výjimečně až pět. Být víc vody, zajeli bychom po některém z kanálů do jeho nitra. Dnes bychom ale daleko nedopliuli. Za chvíli bychom uvízli na mělčině,“ přidává další informaci G. Izsák. Je nejdůležitějším členem posádky, protože je lodníkem. A zřejmě zkušeným, což oceňujeme vždy, když mijíme nějakou větší loď a její vlny. Stane-li se to v místech zúžené plavební dráhy, je to docela dramatické; nejvyšší vlny přeletí i přes člun. Křest Dunajem. Při teplotě 36 °C jde ale o docela příjemné osvěžení! I když masa vody výheř vzduchu trochu krotí. Mária Vavříková se vrátí k lužním lesům: „Jde o velké bohatství, které je třeba chránit jako oko v hlavě. Naštěstí dunajské luhy

jsou v pořádku a nehrozí jim žádná nebezpečí. Nás v příštích letech čeká určité zlepšení jejich struktury. Hlavně bude třeba nahradit současné křížence topolu zdejšími druhy.“ Příliš nekomunikujeme. Motor i šplouchání vln je značně hlasité a nechce se nám je překlíkovat. Naši hostitelé občas prohodí mezi sebou pár vět. Maďarsky. Jsme přece na jihu Slovenska s absolutní převahou obyvatel maďarské národnosti. Dospělí umí oba dva jazyky. S mladou generací je ovšem domluva často složitá, nebo vůbec nerozumí.

Na maďarském břehu zelený pás končí. Na jeho místě jsou průmyslové objekty, přístav. Slovenskou hradbu lužního lesa přerušuje Čičovský kanál. Ukončuje naši plavbu vpřed, protože je hranicí jedné z pěti samostatných částí CHKO. Za plavbu jsme velice vděční. Byla nejen velkým zážitkem, při expedici dokonce největším. Ale hlavně proto, že nám umožnila vidět Dunaj v celé šíři, dosyta si ho vychutnat. Z břehu bychom ho možná mimo vodního díla Gabčíkovo sotva zahlédli. Teče za vysokým protipovodňovým valem, za nímž nastupuje těžko proniknutelný lužní les s bujným keřovým podrostem. Dostat se na jeho břeh v neznámé krajině není snadné.

ZDROJ VODY I OCHRANA PŘED NÍ

Žitný ostrov je protkán sítí kanálů – přírodních a umělých, slepých ramen. Odpoledne jedeme s Ing. Izsákem na jeho sever ke Klátovskému kanálu a Malému Dunaji. Cestou vysvětluje: „Pod zemí je vody hodně, ale na povrchu v létě chybí, naopak při povodních je jí až příliš. Už naši předci se tyto disproporce snažili řešit využíváním stávající sítě vodotečí a budováním umělých kanálů, jezů, přečerpávacích zařízení. Jedním z úkolů správy chráněné krajinné oblasti je usilovat též o to, aby veškeré současné stavby ladily co nejvíce s přírodou. I když je to někdy složité, jsme celkem úspěšní. Za pomoci dotačních prostředků jsme byli sami investorem experimentálního zlepšení průtokových poměrů v části Klátovského kanálu. Řešení to bylo poměrně jednoduché a přitom úspěšné: Návozem šterku jsme zúžili v určitém místě šířku kanálu a tím jsme v něm rozpohybovaly vodu tak, aby nezarůstala různou nechtěnou vodní vegetací, nezahnila v mrtvých tůňkách. Pokud získáme další peníze, určitě v těchto úpravách budeme pokračovat,“ je přesvědčený náš průvodce.

Důkazem, jak byla pro zemědělství rovin a nížin podél Dunaje voda vždy důležitá, je technická památka – přečerpávací stanice s vlastním parním pohonem mezi Radvaní nad Dunajem a Patinci z roku 1897. Dunajskou vodu dokázala distribuovat do širokého okolí.

Břežky kanálů jsou občas místem, kde se udržel přece jen kousek lužního lesa. Pokud jde alespoň o několik hektarů, je obvykle chráněn jako přírodní

rezervace. Jinak projíždíš Žitným ostrovem první poloviny srpna a vidíš v podstatě jeden a tentýž obrázek: Lány usychající dozrávající kukuřice, pole podmiřnutá po sklizni obilovin, hnědá se střídá se žlutou, absolutní absence zeleně. I v silničních příkopech je tráva sežehnutá letním žářem. Jak nám řekl jeden z vesničanů: „Jako by změna klimatu k nám tlačila Balkán. Jestli to půjde takhle dál, za chvíli bude i na Moravě a na řadě jstě v Čechách...“

HLEDÁNÍ DROPA

Leckde se dá dočíst, že v přírodní rezervaci Zlatná na Ostrove hnízdí největší slovenský pták drop velký. I když má mít chráněné území značnou rozlohu, nenašli jsme ho. Natož dropa. Naděje třeba ptáka přece jen uvidět, je velká a špatně létat, nám však přece jen svítla. Cestou z Kolárova do Velkého Mederu, dříve Čalova. V lokalitě Ostrovné lúky. Na fotografii ho představuje informační tabule spojená s ptačím projektem z minulého desetiletí, nechybí pozorovací věž. Jenže po přečtení textu do konce je po naději. Drop zde už nějaký čas nežije, vyhynul. Alespoň jsme viděli ve zdejší nevelkém a ojedinelém mokřadu originální vahadlové studny tak typické pro maďarské pusty. Možná, že je to na Žitném ostrově jediné místo.

A když už jsme u té historie a památek: V Kolárovo je „zaparkován“ unikátní lodní mlýn. V Čechách se zřejmě, snad s jedinou výjimkou situovanou do Prahy, vůbec nevyskytoval. Na Slovensku jich pracovalo zakotvených v Dunaji několik. Jako ostatní vodní mlýny byl vybaven velkým kolem, jímž otáčel silný říční proud. U Dunaje, který klesne z nadmořské výšky 134 m u Bratislavy na 106 m u Komárna se může zdát, že si teče velmi líně. Ale místy je v něm silný proud.

PŘEHRADA S TŘEMI HRÁZEMI

Vodní dílo Gabčíkovo (VDG) nelze nenavštívit. Starší generace si pamatuje, co bylo na konci osmdesátých a počátkem devadesátých let dohadů okolo jeho dokončení. Tehdy ještě ve dvojici s maďarským stupněm Nagymaros, přibližně 100 km po proudu. Nakonec dostavěno bylo, ale pouze na slovenském území. Co překvapí každého Čecha zvyklého na naše údolní přehrady, je existence nikoliv jedné, ale třech přehradních hrází. Jinak by se byla řeka vyliila do neúnosně širokého okolí, což nebylo účelem VDG. Postaveno bylo jako dílo protipovodňové, energetické, zlepšující plavební podmínky na Dunaji a rovněž environmentálně přínosné. Mimo jiné vrátilo vodu okolním lužním lesům. Jezero o rozloze 46 km² se táhne od Šamorína pod Bratislavou po Gabčíkovo. (Obec pojmenována v roce 1949 na počest Jozefa Gabčíka, jednoho z výsadkářů, jejichž úkolem bylo zlikvidovat zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.) Projekt se začal rýsovat v roce 1976 a realizovat v roce 1978. O 11 let později od společného díla odstoupilo Maďarsko. V roce 1991 byla potvrzena současná podoba VDG, v listopadu 1992 proplula plavebními komorami první osobní loď. Celkem se do nich vejde šest velkých lodí pro přepravu osob nebo devět souprav lodí nákladních. Každá 12. žárovka na Slovensku svítí díky Gabčíkovu.

MALKIA BYLA PRVNÍ ZACHRÁNĚNÁ ŠELMA

Napsat o něčem, že je to docela jiné, jiný, jiná, je už značně ošklivé. Pro Malkia park v Orechové Potóčnici severozápadně nad Dunajskou Stredou však není nic výstižnějšího. Docela jiná zoo je to hned z několika důvodů: Je prvním soukromým zařízením svého druhu na Slovensku. Primárně byla založena jako útočiště pro již nechtěné kočkovité šelmy. Je celá v jednoduchém stylu beton – ocel – sklo. Přesto na návštěvníka působí velmi příjemně a přátelsky. V expozicích a výbězích je co nejvíce přírodních prvků jako jsou balvany, skály, kmeny, jezírka apod. Postupně se stala domovem rovněž pro medvědy, opice, ptáky, kopytníky. V současnosti žije v Malkia parku více jak 75 druhů, poddruhů a plemen zvířat. Velká část areálu je vyhrazena environmentálními aktivitami a rodinám s dětmi. Její součástí, přítomnou na každém třetím kroku, jsou monstra ze starého železa. Ztvárňují v blízké expozici chovaného živočicha, ale i všechno možné ostatní. Zpočátku je to poněkud zvláštní pohled vyvolávající až absurdní pocity, ale za chvíli si člověk zvykne. Navíc, když si přečte, jaký mají „železné sochy“ význam.

Vzhledem ke složení zvířat, prostředí, návštěvnickému komfortu těžko odchází některý návštěvník zklamáný, nespokojený. Jen se mu asi stane, pokud je zde poprvé, že Malkia Park bude těžko hledat. I když vlastní zoo bych dal pět hvězdiček, její propagace a značení je přímo katastrofální. Jakoby ani o návštěvníky nestála. Škoda, velká škoda!

ZNÁME SE?

Mezi zvířata zařazená do Evropského záchovného programu (EEP) patří rovněž gibbon bělolící. V roce 2024 se stal zároveň tváří aktuální ochranné kampaně Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií (EAZA). Ta byla v plzeňské zoo slavnostně vyhlášena u příležitosti tradiční prvomájové akce MAY DAY právě u expozice gibbonů za účasti 1. náměstka hejtmána Plzeňského kraje Petra Vanky.

Foto
Kateřina
Misíková

Foto
Kateřina
Misíková

A už se vás ptáme...

- Řekneme-li, že patří gibbon mezi primáty – je to pravda?**
- Jejich nejvýraznějším rysem je:**
A/ plachost; B/ nebojí se vody a rádi se koupou; C/ pronikavý melodický zpěv
- Proč je tváří současné ochranné kampaně EAZA?**
A/ pro svůj zajímavý vzhled; B/ poněvadž žije především ve Vietnamu a na tuto zemi je kampaň zaměřena; C/ protože gibona bělolícího chovají všechny evropské zoo
- Slovo gibbon se dá přeložit jako „chodící po větvích“. V korunách stromů je prostě doma. Při dlouhých skocích dokáže překonat vzdálenost až:**
A/ 15 m; B/ 20 m; C/ 7 m
- Další primáty náležející do skupiny ohrožených zvířat a zařazených do EEP jsou někteří lemuři. Tí mají domov kde?**
- Na kterém ze tří fotografií je gibbon bělolící?**

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se v případě správných odpovědí a štěstí při losování na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 2. čísla časopisu IRIS, ročník 2024:

Jaromír Klimeš, Plzeň; Hana Šlosarová, Mariánské Lázně; Miroslav Dušek, Chelčice; Matyáš Blažek, Kaznějov; Ing. Dana Hájková, Stod.

Správné odpovědi na soutěžní otázky z 2. čísla IRISu 2024:

1/ bažant není náš původní pták, do volné přírody pronikl z bažantnic, zámeckých parků a obor; 2/ jeho domovem je Asie; 3/ sameček má výraznější zbarvení peří, ostatně tak je tomu u naprosté většiny ptačích druhů; 4/ bažant obecný je u nás nejčastěji loveným zvířetem – ročně se jich uloví kolem půl milionu; 5/ nejvíce ulovených ptáků pochází z umělých odchovů; 6/ bažant Edwardsův je na třetí fotografii.

Ano, vzhledem k počtu odpovědí, a to odpovědí správných, jsme se rozhodli opět výjimečně vylosovat pět výherců.

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 200 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adresu: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň**.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva-tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlovy Vary** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech, Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle Svazku obcí Blatenská v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 220 Kč, zlevněné 160 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 720 Kč.

Dva dospělí + tři děti 850 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

Parkoviště 100 Kč (osobní auto), 150 Kč (autobusy).

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná

(dva dospělí + dvě děti po dovršení věku 3 let) 3 000 Kč,

(dva dospělí + tři děti 3 200 Kč)

V pondělí senioři nad 60 let v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psi do Zoo a BZ přístup nemají!

Akva-tera Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 70 Kč, zlevněné 50 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i Akva-tera využijte výhodných permanentek!

Podrobný ceník najdete na webových stránkách zahrady.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

Facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Zoologická a botanická zahrada města Plzně, Sdružení IRIS, redakce časopisu IRIS děkují všem návštěvníkům, věrným přátelům, čtenářům za projevený zájem, všem kmotrům zvířat a sponzorům za poskytnutou podporu. Velké poděkování si zaslouží distributoři časopisu IRIS v Plzeňském a Karlovarském kraji i v dalších místech.

Ocenění patří:

Plzeňskému kraji

statutárnímu městu Plzeň

generálnímu partneru zahrady Plzeňské teplárenské, a. s.

Vodárné Plzeň a.s.

Autocentru Šmucler Plzeň

Aeroklubu Plasy

BB Press mediu – Vašemu regionu

Equifarmu – Hospodě na statku

EURONOVÉ GROUP Plzeň

Grafickému studiu a reklamní dílně Bílý slon

Karlovarskému kraji

Krajské knihovně Karlovy Vary

Lesům ČR – oblastnímu ředitelství západní Čechy

Nadaci 700 let města Plzně

Palasimu Group Česká Kubice

Salonům Magnolie Lenky Heindlové Plzeň

Staročeskému cateringu Plzeň

Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje

Zahradnictví MILT a GROSS Plzeň

Tři sta šedesát pět spokojených, příjemných a úspěšných dnů v roce 2025 přeje všem návštěvníkům, přátelům, sponzorům, kmotrům zvířat, spolupracovníkům, čtenářům a distributorům časopisu IRIS Zoologická a botanická zahrada města Plzně společně s redakcí.

Těšíme se na vaši spolupráci a přízeň i v novém roce!

ZOOTRHY 2025

9 – 12 hodin, areál bývalé plzeňské papírny, Zahradní 173/2

18. 1., 22. 2., 15. 3., 19. 4., 17. 5., 21. 6., 2. 8., 13. 9., 18. 10., 15. 11., 13. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury. Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 200 Kč. Bezplatná veterinární poradna. **Rezervace: 777 578 676. Pořadatel burzy si vyhrazuje právo změnit v případě nutnosti termín nebo místo konání Zootrhů Plzeň.**

Sledujte proto www.zootrhy.wz.cz

Vyhlídkové a výcvikové lety

Fotolety

Pilotem na zkoušku

www.akplasy.cz

Vzneste se s námi od roku 1946

**Aeroklub Plasy z. s. • Letiště 404
331 01 Plasy • tel. 373 322 029
e-mail: info@akplasy.cz**